

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Факультет педагогічних технологій та освіти впродовж життя
Кафедра психології та соціального забезпечення

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)
рівень вищої освіти

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО
СТВОРЕННЯ СІМ'Ї**

Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність – 053 Психологія

Виконав: студент II курсу, групи ПСМ-2 _____ В. Б. Блищук
Підпис

Керівник доктор економічних наук, професор _____ Д. П. Мельничук
Підпис

До захисту допускаю:

Зав. кафедри психології та
соціального забезпечення

_____ М. О. Оксютівич
Підпис

_____ 2023 р.

Житомир, 2023

АНОТАЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Тема кваліфікаційної роботи: «Психологічні засади формування готовності студентської молоді до створення сім'ї».

Студент: Блищук В. Б.

Керівник: д.е.н., проф. Мельничук Д. П.

Кваліфікаційна дипломна робота включає 94 сторінки, 5 таблиць, 17 рисунків, перелік джерел посилання складає 71 найменування, 5 додатків.

Ключові слова: сім'я, студентська молодь, шлюбні установки, психологічна готовність, шлюбно-сімейні взаємини, ціннісні орієнтації.

Об'єктом дослідження є студентська молодь.

Предметом дослідження є психологічні засади формування готовності студентів до створення сім'ї.

За результатами дослідження можна зробити висновок, що молодь, яка проявляє вищий рівень автономії та незалежності в мисленні та діях, володіє здатністю самостійно керувати своїми поглядами та визначати особисті цілі, виявляє підвищений рівень готовності до вступу в сімейне життя.

Одержані результати можуть бути використані для розробки навчальних програм чи тренінгів для молоді, спрямованих на формування навичок міжособистісного спілкування та підготовку до сімейного життя, для вдосконалення своїх інтервенцій та підтримки молодих сімей. Результати можуть допомогти в розумінні взаємозв'язку між готовністю до шлюбу та гендерною ідентичністю, що може бути корисним для подальших досліджень. Організації, які працюють з молоддю та сім'ями, можуть використовувати отримані дані для адаптації своїх програм та послуг.

Студент _____ В. Б. Блищук

Дата подання кваліфікаційної роботи до захисту _____ 2023 р.

Я, Блищук Василь Богданович, цим засвідчую, що представлена до захисту магістерська робота виконана на основі власних наукових досліджень. Текст не містить доробку інших дослідників без відповідних посилань на їх праці.

Я попереджений про те, що буду недопущений до захисту, а в разі отримання диплому – буду позбавлений його відповідно до чинного законодавства України.

ЗМІСТ

ВСТУП		5
РОЗДІЛ I. ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї		10
1.1.	Психологічна готовність: функціональний та особистісний підходи	10
1.2.	Фактори та психологічні закономірності формування стану психологічної готовності студентської молоді	16
1.3.	Сім'я як соціально-психологічний інститут та шлюбні установки сучасного студентства	20
<i>Висновки до розділу 1</i>		26
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї		28
2.1.	Методологічні та методичні основи дослідження формування готовності студентів до створення сім'ї	28
2.2.	Характеристика вибірки та структури дослідження	34
<i>Висновки до розділу 2</i>		35
РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї ЗА СУЧАСНИХ УМОВ		37
3.1.	Соціально-психологічні детермінанти формування ставлення студентської молоді до проблеми сім'ї	37
3.2.	Психологічна готовність сучасного студентства до створення сім'ї у вимірі результатів емпіричного дослідження	42
3.3.	Структура та результати апробації соціально-психологічного тренінгу формування готовності студентської молоді до створення сім'ї	57
<i>Висновки до розділу 3</i>		63
ВИСНОВКИ		66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ		70
ДОДАТКИ		79

ВСТУП

Сім'я є ключовим елементом суспільного розвитку, відображаючи як моральний стан суспільства, так і формування демографічного потенціалу. Її вплив на розвиток наступних поколінь надзвичайно важливий для процвітання країни. Без належного функціонування сім'ї стає неможливим вирішення економічних, соціальних проблем, розвиток культури та духовності, а також адекватна соціалізація молоді. Фізично та морально здорова сім'я, яка здатна реалізувати свій соціальний потенціал, відіграє важливу роль у забезпеченні виживання і розвитку суспільства.

Сучасна проблема полягає в недостатній готовності молоді до утворення сімейних одиниць. Кризовий стан українського суспільства, спричинений соціальною та політичною нестабільністю, викликає загострення питання їх готовності приймати сімейні обов'язки. Виникають суперечності в соціально-психологічних установах щодо функцій сім'ї та ролей чоловіка і жінки в ній.

Згідно з аналізом статистичних даних, в Україні зафіксовано високий рівень розлучень, зокрема серед молодих сімейних пар, і особливо в перший період подружнього життя, що охоплює від трьох місяців до півтора року. Науковий підхід до даного явища вимагає подальшого дослідження та аналізу факторів, що впливають на стабільність шлюбних відносин, зокрема урахування психосоціальних, економічних та культурних аспектів, що можуть визначати динаміку розвитку подружнього союзу.

Навіть при інтенсивному вивченні проблематики сімейно-шлюбних відносин, проведеному зокрема представниками психологічної та педагогічної галузей, існують недостатньо вивчені аспекти щодо підготовки молоді до формування сім'ї. Це особливо стосується студентів вищих навчальних закладів та їхньої психологічної готовності до вступу в подружнє життя. Науковий підхід вимагає подальших досліджень та аналізу, зокрема врахування різноманітних факторів, що впливають на психологічну готовність

молоді до подружнього союзу, і визначення ефективних стратегій підготовки, спрямованих на збереження та підтримку стабільних сімейних відносин.

Висновки, отримані в результаті аналізу наукових джерел, свідчать про те, що значна частина молодого покоління відчуває труднощі у сфері сімейних відносин через психологічну невідповідність. Наявність у них труднощів у вирішенні міжособистісних проблем, низький рівень духовності та обмежені психологічні знання, а також відсутність сформованих якостей, важливих для успішного становлення в сімейному оточенні, таких як емпатія, турбота та взаємоповага, призводять до негативних наслідків. Ці аспекти сприяють виникненню розчарувань, відчуття незадоволення, втрати віри у власні сили, зменшення бажання укласти шлюб та будувати сімейний союз. Водночас, вони призводять до непрагнення спільно з партнером активно працювати над удосконаленням та зміцненням сімейних відносин. Отже, вивчення та вдосконалення психологічної готовності молоді до сімейного життя визначається як критичне завдання для формування стійких та задовільних сімейних відносин.

Актуальність дослідження. Сучасне суспільство стикається зі значними викликами у сфері готовності до створення сім'ї. Молодь, зокрема студенти, зазнають впливу невизначеності щодо майбутнього, соціальної нестабільності та швидкозмінних цінностей. Ці фактори можуть вплинути на їх готовність до створення стійких та здорових сімейних відносин.

Розуміння психологічних аспектів готовності до створення сім'ї серед студентів може допомогти в розробці ефективних програм підготовки до шлюбу та сімейного життя. Це дослідження є важливим з точки зору психологічної допомоги та підтримки молоді, а також може сприяти зменшенню ризику розладу в сімейних відносинах та розвитку стійких стратегій подружнього життя.

Аналіз науково-психологічних джерел свідчить про те, що окремі проблемні питання, пов'язані з різними аспектами сімейно-шлюбної взаємодії,

розглядали у своїх працях такі дослідники як: Т. В. Андрєєва, О. І. Бондарчук, О. Я. Кляпець, Г. А. Кошонько, М. І. Мушкевіч, Г. І. Онищенко, С. М. Хоружий, Р. П. Федоренко, Л. Б. Шнейдер та ін.

Теоретичний аналіз досліджень українських та зарубіжних науковців щодо проблем формування та функціонування сімей свідчить про широкий спектр досліджень у галузі психології сімейних відносин. Дослідники приділяли увагу різноманітним аспектам, зокрема психологічній сумісності між партнерами та емоційній адаптації протягом перших років подружнього життя, про що свідчать наукові праці Р.П. Федоренко та інших авторів. Інші дослідження, такі як ті, які проводили Т.В. Андрєєва та Г.І. Онищенко, розглядали фактори, що впливають на рівень задоволеності чоловіків та жінок від шлюбу, а також вивчали розподіл ролей у сімейному контексті.

Виділено інші аспекти, такі як вплив ціннісних орієнтацій та сімейних установок партнерів на їхню майбутню взаємодію у шлюбі, які детально розглядали О.Я. Кляпець, Н.Н. Посисоєв, М.-Л.А. Чепа. Дослідження також охоплювали аналіз характеру емоційних зв'язків та чинники, що можуть призводити до невдалих сімейних відносин, і це демонструє спільна робота Г. Навайтіс, І.А. Семінкіна, Р.П. Федоренко, Г.А. Фомюк та інших вчених у цій області.

Зазначимо, що розглядати проблему готовності до створення сім'ї необхідно також і через призму теоретичних положень загальної, педагогічної та вікової психології, що розкривають закономірності розвитку людини як самодостатньої, цільної, внутрішньо-гармонійної особистості (Т.В. Андрєєва, Л.І. Божович, О.І. Бондарчук, В.Н. Дружинін та ін.). Також доцільно використати результати дослідження у сфері психології сім'ї та шлюбу (Т.В. Андрєєва, В.М. Дружинін, Л.Б. Шнейдер та ін.), шляхи підготовки молоді до створення сім'ї (Т.В. Андрєєва, О.Б. Кізь, Ф.Я. Кочкарова та ін.).

Багато українських дослідників приділяють увагу дослідженням шлюбно-сімейних взаємостосунків, таких як О.С. Язвинська, Н.Є. Хлопоніна, Л.М. Пучкова, О.В. Волошок, О.Ю. Сидоренко, М.Є. Жидко, О.С. Кочарян, та ін.

Обумовлення вибору теми для дослідження полягає у важливості аналізу психологічних аспектів готовності молодих людей до шлюбу, їхньої діагностики та вчасної психологічної корекції. Нині існує уявлення, що у молоді недостатньо сформована готовність до вступу у шлюб. Оскільки дана тематика має велику актуальність та важливість для практичної діяльності психолога, особливо у контексті професійної практики, саме ці фактори стали вирішальними у виборі теми для дослідження.

Об'єкт дослідження: студентська молодь.

Предмет дослідження: психологічні засади формування готовності студентів до створення сім'ї.

Мета дослідження: вивчити особливості психологічної готовності студентської молоді до формування сімейних зв'язків і розробити набір педагогічно-психологічних інструментів для підвищення цієї готовності.

Завдання дослідження: з'ясувати психологічні детермінанти формування готовності студентської молоді до створення сім'ї, а саме фактори та психологічні закономірності формування стану психологічної готовності студентської молоді, охарактеризувати соціально-психологічний інститут та шлюбні установки сучасних здобувачів вищої освіти, емпірично дослідити стан готовності українського студентства до створення сім'ї з сучасних умов.

Гіпотеза дослідження: у переконаннях молоді про ідею сім'ї значно більше відбиваються психологічні аспекти шлюбно-сімейних стосунків, ніж соціальні та побутові фактори. Психологічна готовність молоді до вступу у шлюб та сімейне життя пов'язана з індивідуальними цінностями особистості, які формують загальну орієнтацію людини в житті та визначають її конкретні дії.

Методи та організація дослідження: метод аналізу наукової літератури стосовно досліджуваної теми, метод обробки отриманих даних,

використання авторської анкети, застосування методики «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца у виконанні адаптації О. Тихомандрицької та Е. Дубовської, використання тест-карти для оцінки готовності до сімейного життя, розробленої І.Ф. Юнда, а також використання опитувальника «Рольові очікування і домагання у шлюбі», створеного О. Волковою та Г. Трапезниковою.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному аналізі проблеми психологічної готовності молоді до шлюбу та сімейного життя, проведенні емпіричного дослідження особливостей психологічної готовності студентської молоді до шлюбу та розкритті ефективних методів та засобів формування готовності молоді до подружнього життя.

Практичне значення дослідження психологічних основ формування готовності студентів до створення сім'ї полягає в можливості створення та застосування ефективних програм та методик в університетському середовищі для розвитку психологічних аспектів, які сприяють готовності молоді до утворення сімейних зв'язків. Це дослідження може послужити основою для створення програм навчання, тренінгів та консультацій, спрямованих на підвищення готовності молоді до подружнього життя, враховуючи їхні психологічні потреби та аспекти, що впливають на формування стійких та здорових сімейних відносин.

Апробація і публікації.

1. Мельничук Д.П., Блищук В.Б. Соціально-економічна реальність та освітній простір як детермінанти формування психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї. *Сучасні виклики та актуальні проблеми науки, освіти, технологій і суспільства* : збірник тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф., м. Ізмаїл, 6 жовтня 2023 р.: у 2 ч. Ізмаїл: ЦФЕНД, 2023. С. 60.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна дипломна робота включає 86 сторінок, 5 таблиць, 17 рисунків, перелік джерел посилення складає 47 найменувань, 5 додатків.

РОЗДІЛ І. ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї

1.1. Психологічна готовність: функціональний та особистісний підходи

Готовність молоді до утворення сім'ї представляє собою результат складного, динамічного та багатогранного процесу, який проявляється у різних формах та вмісті. Зараз актуальність питання готовності студентів до створення сім'ї є надзвичайно високою у зв'язку з переосмисленням життєвих цінностей, перетворенням психологічних уявлень про соціальну реальність та змінами у життєвих умовах більшості українських сімей. Незважаючи на широке використання терміну «готовність» у сучасній педагогічній та психологічній науці, відсутні чіткі загальноприйняті характеристики особистості, які можна визнати за підґрунтя готовності. У педагогічних словниках, енциклопедіях, а також у філософському словнику не міститься визначення поняття «готовність». «Великий тлумачний словник української мови» тлумачить готовність як стан, коли особа має вже відповідний досвід і володіє високою майстерністю [10].

У сучасних умовах загальних соціальних змін, соціального прогресу та розширення демократичних стосунків, важливою є проблема психолого-педагогічної спрямованості на формування та розвиток ціннісно-орієнтаційної системи уявлень про сім'ю в юнацькому віці. Цей період розвитку характеризується необхідністю розуміння отриманого соціального та особистого досвіду, знань, які здобуті взаємодією з навколишнім світом. Соціально-рольовий аспект включає в себе компоненти, такі як значення емоційних відносин, настановлення на спільність інтересів, готовність до вирішення побутових питань, важливість зовнішніх соціальних активностей, ставлення до батьківської ролі, значення інтимно-сексуальних зв'язків та конструктивне вирішення конфліктів. Особистісний аспект включає розуміння

любові як найвищої цінності, домінантність, відчуття відповідальності, впевненість у собі, рішучість, значення зовнішньої привабливості, легкість у спілкуванні та інші аспекти [23, с. 171].

В загальному контексті, всі чинники готовності студентської молоді до утворення сім'ї можна умовно розділити на внутрішні та зовнішні. Внутрішні фактори охоплюють мотивацію для шлюбу, психологічну відповідність між партнерами, очікування від сімейного життя, особливості темпераменту, рівень відповідальності та розвиненість емпатії. Зовнішні фактори включають характеристики передшлюбного спілкування між партнерами, їх матеріальний стан, вплив сімейного оточення, освітнього середовища вищого навчального закладу та роль засобів масової інформації [32, с. 126].

Для вступу у шлюб необхідно мати певні здібності [39, с. 14]:

1. Розвиток моральних цінностей, який відображає готовність особистості прийняти нові обов'язки стосовно шлюбного партнера та дітей і є ключовим для визначення ролей у сім'ї.

2. Готовність до міжособистісного спілкування та співпраці, оскільки гармонійне функціонування сім'ї вимагає взаємопідтримки і відповідності ритмам життя кожного члена родини.

3. Здатність до самовідданості в стосунках з партнером, оскільки спільні інтереси можуть конфліктувати, і альтруїзм може запобігти негативним ситуаціям.

4. Прояв емпатії, що сприяє психологічній підтримці у сімейних відносинах та підсилює зв'язок між партнерами.

5. Висока культура почуттів та поведінки або, принаймні, спільність рівня культури серед членів сім'ї, що допомагає уникнути суперечок та конфліктів у поглядах на сімейні функції та виховання дітей.

6. Навички конструктивного вирішення конфліктів, здатність до саморегуляції психіки та поведінки, що є важливими для побудови стійких сімейних стосунків.

Психологічна готовність до створення сім'ї має в основі наявність мотивації для укладення шлюбу. Укладення шлюбу залежить від системи мотивів, які утворюють ієрархію, включаючи сутнісні мотиви та ті, що стимулюють дії. Адекватність цих мотивів є важливою, оскільки вони визначають успішність укладення гармонійного шлюбу.

Уявлення про сімейну ієрархію включає широкий спектр аспектів, включаючи структуру правил та ролей у сім'ї, прийняття рішень, авторитетність, домінування-підпорядкування та вплив одного партнера на іншого.

Визначення форми верховенства у сім'ї (одноосібна або спільна) визначається функціями, такими як матеріальне забезпечення, планування сімейного бюджету, психотерапевтична роль сім'ї та виховання дітей. На кожному етапі життєвого циклу сім'ї виникають конкретні завдання та ролі для їх виконання. Рольова структура сім'ї є важливим елементом у сімейній ієрархії, а сімейні ролі представляють собою постійні функції сімейної системи, які призначені для кожного з її членів [36, с. 196].

На погляд психологів, морально-психологічна готовність особистості до шлюбу передбачає розуміння та прийняття комплексу обов'язків, вимог та соціальних норм, що регулюють сімейне життя. Цей комплекс включає [33]:

1. Готовність взяти на себе нові обов'язки щодо шлюбного партнера, майбутніх дітей та відповідальність за їхню поведінку.
2. Розуміння та повага прав та гідності інших членів сімейного союзу, а також прийняття принципів рівності у людських відносинах.
3. Бажання для щоденного спілкування й співпраці, узгодження дій з особою протилежної статі, яке ґрунтується на високій моральній культурі.
4. Здатність адаптуватися до звичок та особливостей характеру іншої людини, а також розуміння її психічних станів.

Поміж аспектами, важливими для родини, наряд з психологічною готовністю, є функціонально-рольові зв'язки між чоловіком і жінкою. Раніше чоловік відігравав основну роль у фізичній праці та ніс відповідальність за

благополуччя сім'ї. В наш час спостерігається розрив між традиційними уявленнями про «чоловічі» та «жіночі» ролі в сім'ї та реальним розподілом обов'язків у сучасних сім'ях. Важливою складовою взаємин у сім'ї є емоційно-оцінні зв'язки, які включають сприйняття чоловіком та жінкою характеристик, особливостей та дій один одного. Ці оцінки зазвичай розміщуються на умовній шкалі від «подобається» до «не подобається». З часом ці особисті оцінки можуть змінюватися. Однак, ті ж самі риси характеру, звички та поведінка можуть викликати різні, іноді протилежні емоційні реакції. У випадках, коли люди демонструють здатність визнавати власні помилки, прагнуть до особистісного розвитку та не мають надмірного егоїзму та агресивності в подружніх відносинах, це свідчить про психологічну зрілість особистості [47, с. 10].

Формування готовності студентської молоді до створення сім'ї має багато психологічних детермінантів, які можна розглядати з функціонального та особистісного підходів.

1. Функціональний підхід:

Функціональний підхід розглядає психологічну готовність до створення сім'ї з погляду функціональних аспектів, таких як:

Соціальне оточення: Сімейне середовище, в якому виросла особистість, впливає на її готовність до створення власної сім'ї. Стиль виховання, який використовувався в родині, може впливати на уявлення про сімейне життя.

Емоційна зрілість: Готовність розуміти та ефективно управляти своїми емоціями, вміння розв'язувати конфлікти та спілкуватися конструктивно важливі для успішних сімейних відносин.

Стресостійкість: Здатність подолати стресові ситуації та адаптуватися до нових викликів є важливими в зміцненні стосунків у сім'ї.

2. Особистісний підхід:

Особистісний підхід більш зорієнтований на внутрішній світ людини, її цінності, переконання та внутрішній розвиток. Деякі ключові аспекти включають:

Цінності та переконання: Особисті цінності щодо сім'ї, ролі членів сім'ї та сприйняття обов'язків можуть впливати на готовність створити власну сім'ю.

Самоідентифікація: Розуміння власної особистості, потреб, бажань та здібностей грає важливу роль у визначенні готовності до заснування родини.

Міжособистісні навички: Здатність будувати та підтримувати здорові, емоційно збалансовані відносини з іншими людьми, включаючи партнера, також важлива для створення міцної сім'ї.

На рис. 1.1. схематично зображено ключові елементи та взаємозв'язки між різними аспектами формування готовності до створення сім'ї серед студентської молоді.

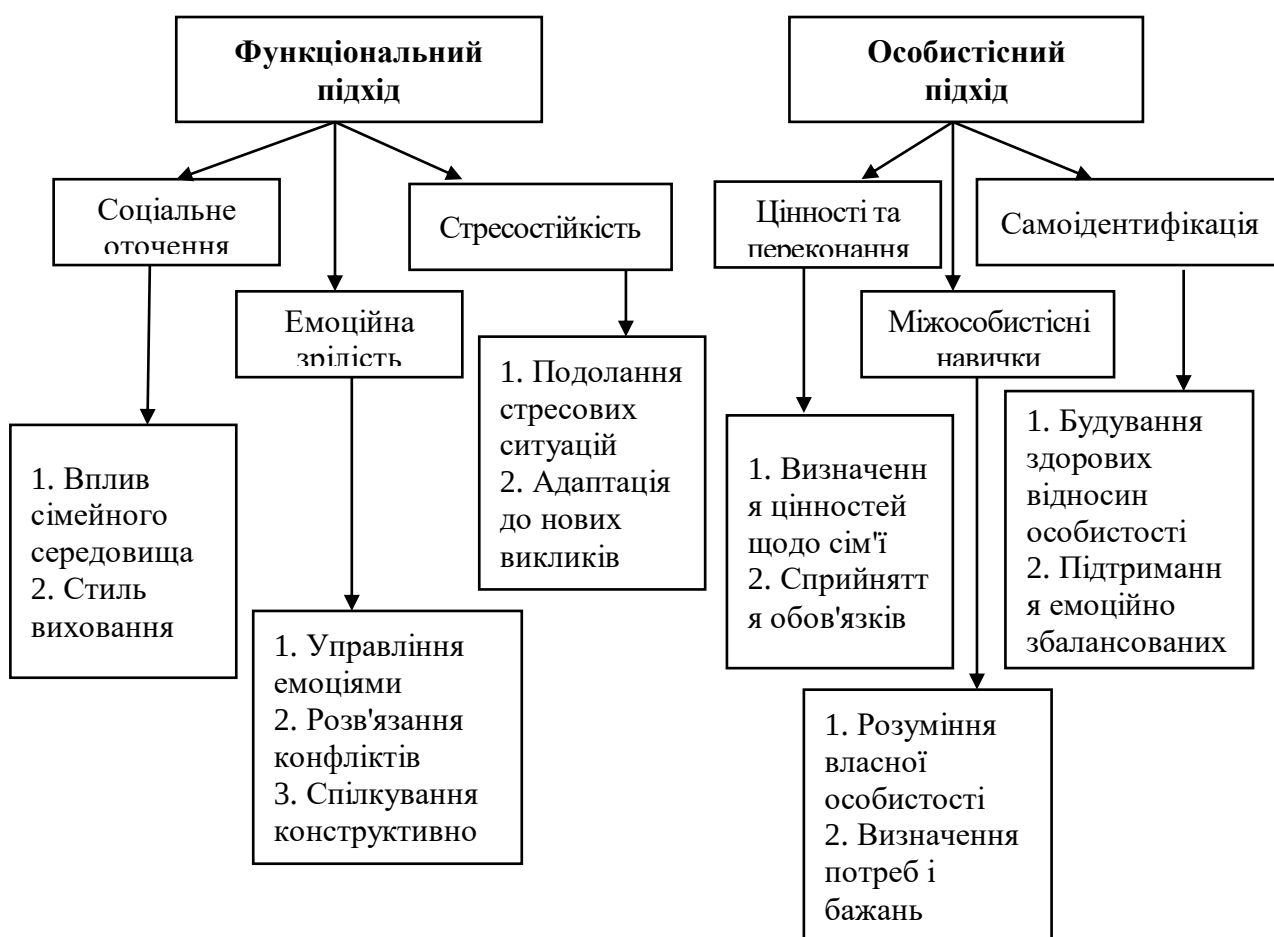


Рис. 1.1. Формування готовності студентської молоді до створення сім'ї: психологічні детермінанти

Продовження Рис. 1.1



Готовність до створення сім'ї може бути комплексним психологічним процесом, який включає різноманітні аспекти. Крім функціональних та особистісних підходів, інші чинники, такі як культурні та соціальні впливи, також можуть впливати на цей процес.

Психологічна готовність до створення сім'ї є комплексним психологічним явищем, що обумовлене взаємозв'язком різноманітних факторів. Ми проаналізували ключові вміння, необхідні для вступу в шлюб, а також суб'єктивні та об'єктивні чинники цього процесу. У загальному, всі аспекти готовності студентів до формування сім'ї можна умовно розділити на внутрішні та зовнішні фактори.

1.2. Фактори та психологічні закономірності формування стану психологічної готовності студентської молоді

Студентський період важливий у житті кожної особистості і слугує не лише як час отримання вищої освіти, але й як сприятливий момент для розгляду створення власної сім'ї, що визначатиме майбутнє подружжя. Наукові дослідження показують, що недостатня готовність студентів до сім'ї та шлюбу може гальмувати як особистісний, так і суспільний розвиток. У зв'язку з цим, існує необхідність виявлення та глибокого вивчення психологічних особливостей готовності студентів до сімейного життя.

Готовність до сімейного життя у психологічному плані формується через взаємодію різних внутрішніх та зовнішніх факторів, що включають в себе синтез взаємопов'язаних і взаємозалежних складових: мотиваційно-ціннісний аспект, когнітивний підхід, регуляція емоцій та поведінка [47, с. 12-13].

Мотиваційно-ціннісний аспект передбачає стійку позитивну мотивацію щодо створення сім'ї, яка виражається у бажанні мати стабільні стосунки та бути щасливим у шлюбі. Ця готовність включає ціннісні установки, моральні норми, а також мотивацію до особистісного розвитку у сімейному житті.

Когнітивний аспект передбачає наявність у молодих людей необхідних знань з педагогіки, психології, моралі, фізіології та сексології, а також правових та економічних аспектів сімейного життя. Ці знання формують уявлення про роль та перебіг подружнього життя, сприяючи адекватній підготовці до сімейних обов'язків.

Емоційно-регулятивний аспект передбачає уміння молодих людей контролювати свої емоції та рефлексивно керувати своєю поведінкою. Включає спроможність співпереживати, виражати співчуття, усвідомлювати власні почуття та контролювати емоційний стан при зустрічах зі стосунками, коханням та іншими емоційно зарядженими ситуаціями.

Молодь у сучасному суспільстві відзначається необхідністю матеріального забезпечення, але також і важливістю збереження доброго здоров'я і цікавої роботи. Їхні цінності у шлюбно-сімейних відносинах відображають бажання поєднувати любов та повагу, забезпечуючи душевний комфорт та виховуючи дітей. Існує тенденція до зменшення спілкування за межами сім'ї і високого рівня близькості всередині неї, яка характеризується як «закритий тип». Зараз відбуваються зміни в суспільній свідомості, включаючи індивідуалізацію взаємин, відмову від стереотипів та особистісну орієнтацію. Молоді люди усвідомлюють свої бажання, настанови та схильності, і висловлюють бажання реалізувати себе у різних сферах життя. Більшість з них прагне розподіляти обов'язки, не обмежуючи це за статевими ролями, але враховуючи особисті прагнення. Стереотипний розподіл ролей у сім'ї може мати негативний вплив на жінок, тому чоловіки частіше захищають традиційний розподіл ролей в сім'ї. Форма взаємодій у сім'ї визначає можливі проблеми, які можуть виникнути. Здорові сімейні взаємини визначають розвиток кожного партнера та сім'ї в цілому, забезпечуючи благополуччя і успішний розвиток усіх членів [50].

Психолог Т. Левицька, досліджуючи готовність молоді, зокрема студентів, до створення сім'ї, визначила кілька факторів, які впливають на цей процес. Серед суб'єктивних чинників готовності до шлюбу відзначаються: вік, темперамент та характер студентів, їх мотивація до шлюбу та соціальна зрілість. Основні об'єктивні чинники включають вплив суспільного мислення (страх залишитися самотнім), приклад друзів, наявність сприятливих умов для вибору партнера у навчальному закладі та бажання батьків знайти відповідну пару для своєї дитини [42].

Наукове дослідження Д. Дьоміно дотикається важливого аспекту формування сімейного життя в контексті студентського віку. Автор, аналізуючи попередні наукові висловлення, визначає кілька ключових

факторів, які роблять цей період визначальним для подальшого розвитку особистості та формування сімейних взаємин.

В першу чергу, Дьоміна підкреслює, що студентський вік є періодом переходу від шкільної освіти до самотійного освоєння нових аспектів дійсності. Навчання залишається важливим елементом, але воно набуває нового характеру, що відображає самотійність та відповідальність.

Другий аспект, на який звертає увагу автор, - досягнення рівня зрілості, яке дозволяє студентам самотійно працювати та активно участь у суспільному житті. Ця зрілість слугує фундаментом для подальшого розвитку, включаючи сімейне життя.

Третій важливий аспект полягає в тому, що студентський вік часто розглядається як «стереотипний» період для укладення шлюбу. Статистичні дані свідчать про те, що більшість шлюбів укладаються саме у цей віковий період, від 20 до 25 років. Це факт визначає особливу соціокультурну значимість студентського віку у формуванні сімейних відносин.

Узагальнюючи висловлене, можна стверджувати, що студентський вік є критичним періодом для особистісного росту та визначальним етапом у формуванні сімейного життя, оскільки в ньому відбувається консолідація освітніх, соціальних та особистісних аспектів, що сприяє подальшому становленню особистості в сімейному контексті.

Формування готовності студентів до сімейного життя: психологічні аспекти, цінності та фактори впливу графічно зображені на Рис. 1.2 «Формування готовності студентів до сімейного життя».

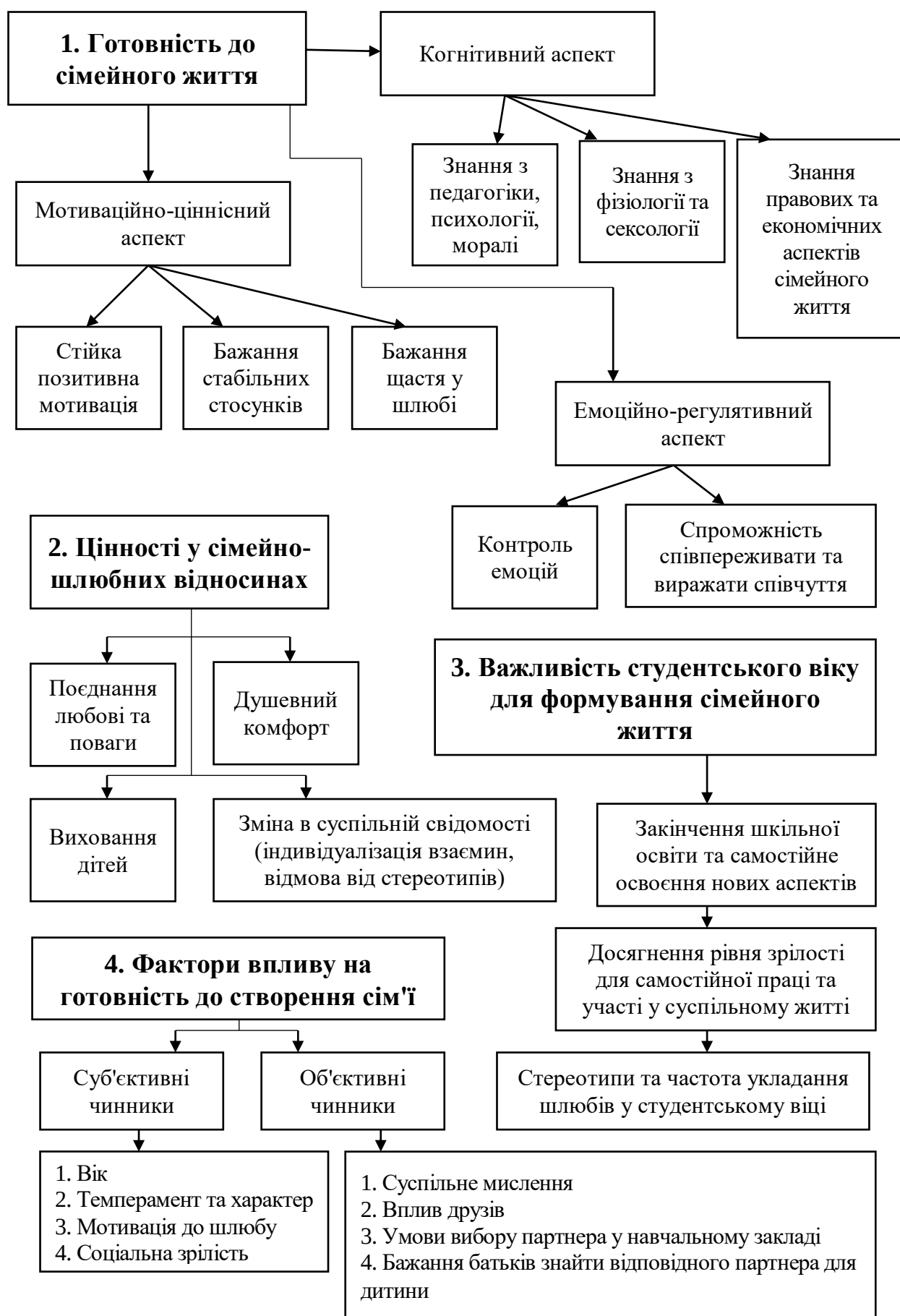


Рис. 1.2. Формування готовності студентів до сімейного життя

Фактори та психологічні закономірності, що визначають формування психологічної готовності студентської молоді до шлюбу та сімейного життя, представляють собою інтеграцію впливу внутрішніх та зовнішніх чинників.

Внутрішні фактори включають самоідентифікацію та самопізнання, які сприяють усвідомленню особистими цінностями та установками щодо шлюбу і сімейних відносин. Психологічні особливості молоді, такі як мотивація, відповідальність та сприйняття ролей в сім'ї, грають суттєву роль у формуванні цієї готовності.

Зовнішні фактори, у свою чергу, включають вплив оточення, освітні та інформаційні впливи, а також соціально-психологічні чинники. Отримання знань та усвідомлення стереотипів, передбачення сімейного життя через призму оточення, вплив батьків та спільноти також формують погляди студентів на шлюб та сімейне життя.

Ці фактори, взаємодіючи, формують психологічну готовність студентської молоді до сімейних відносин та шлюбу, визначаючи їхнє ставлення, цінності та готовність до вступу у відповідальні стосунки.

1.3. Сім'я як соціально-психологічний інститут та шлюбні установки сучасного студентства

Динамічність сучасного життя визначає соціальні уявлення як комплексні форми переконань та знань, які неовов'язково перетворюються під час змін. Ці уявлення можуть мати різноманітні характеристики, включаючи образність, емоційне забарвлення, оцінку та нестійкість. Уявлення можуть змінюватися та трансформуватися в часі. Принципи структурного підходу до аналізу соціальних уявлень дозволяють визначити сталий ядро у свідомості та виявити тенденції у моральних пріоритетах суспільства, що залишаються незмінними чи зазнають змін. Ці знання сприяють прогнозуванню основних

тенденцій у поглядах та уявленнях людей у сучасному суспільстві, зокрема у відношенні до сім'ї та шлюбу.

Термін «шлюб» виникає від слов'янського слова «сълуб», що означає урочисту обіцянку. Процес «слубування» вказує на узгодження певних умов. Таким чином, шлюб є формою соціальних зв'язків між чоловіком і жінкою, що еволюціонувала в історії та слугує механізмом організації та легалізації їхнього статевого життя в контексті встановлення подружніх та батьківських прав і обов'язків, які санкціоновані суспільством.

У свою чергу, сім'я є складною системою взаємовідносин, яка об'єднує не лише подружжя, але й їхніх нащадків, родичів та осіб, що юридично рівняються з ними. Вона включає в себе різноманітні соціокультурні, психологічні та економічні аспекти, що визначають взаємодію та функціонування цієї спільноти в суспільстві [28].

Сім'я є значущою формою організації приватного життя, що базується на подружньому союзі та взаємозв'язках між чоловіком і дружиною, батьками та дітьми, а також між різними родичами, які спільно проживають та допомагають один одному у побуті. Це невелика соціальна група, що виконує конкретні функції, важливі як для самої сім'ї, так і для більшого суспільства.

Сімейні функції визначаються кількома аспектами, включаючи економічний аспект, репродуктивність, сексуальне задоволення, виховання дітей, емоційну підтримку, а також культурний та духовний розвиток її членів.

Господарсько-побутова або економічна функція включає забезпечення матеріальних потреб сім'ї, управління господарством, формування власного бюджету та забезпечення відновлення втрачених ресурсів у трудовій діяльності; *репродуктивна функція* охоплює завдання продовження роду та народження дітей; *сексуально-еротична функція* відповідає за задоволення сексуальних потреб у подружніх відносинах; *виховна функція* забезпечує вирішення індивідуальних потреб у батьківстві та материнстві, організацію взаємодії з дітьми та їх виховання; *емоційна функція* спрямована на

задоволення потреб членів сім'ї у симпатії, повазі, визнанні, емоційній підтримці та психологічному захисті; *комунікативна функція* відображає взаємодію сімейних членів з суспільством та зовнішнім середовищем, а також задоволення потреб у суспільному відпочинку та духовному розвитку [29].

Отже, сім'я встановлює стандарти поведінки та існування особи в контексті суспільства, впливаючи на усі аспекти суспільного життя. Через інституцію сім'ї та шлюб людина може розвиватися й самовиражатися у фізичному, психологічному та духовному планах, знаходячи в них своє особисте втілення.

Вчені розрізняють кілька типів структур сімей, включаючи:

- нуклеарна сім'я, що представляє собою основний тип сімейної структури, який включає чоловіка, жінку та їхніх дітей;
- розширена сім'я, що охоплює батьків попереднього покоління (бабусь, дідусів) разом із подружжям і дітьми, які спільно проживають та формують єдину структуру сім'ї;
- змішана сім'я або перебудована, що формується після шлюбів розведених осіб, включаючи нерідних батьків та дітей, які приймають участь у новій сімейній структурі;
- неповна сім'я, що складається з одного з батьків та дітей, відсутність другого батька може бути зумовлена різними причинами, такими як смерть, розлучення або відсутність у сім'ї з інших причин;
- подружній тип сім'ї, де відсутня присутність дітей через різні обставини.

Кожен з цих типів сімейної структури відображає різноманітні форми та зв'язки, які виникають у сімейному контексті в сучасному суспільстві [28; 29].

З погляду теорії систем, сімейна одиниця є соціальною системою, що складається з різних компонентів та їх властивостей. Ці компоненти взаємодіють між собою у динамічних зв'язках. Сімейна система об'єднує групу осіб, а саме членів сім'ї, які пов'язані спільним місцем проживання,

спільним господарством та міжособистісними зв'язками. Ці взаємини, відомі як родинно-сімейні стосунки, є ключовими у розумінні сім'ї як системи.

У психологічних дослідженнях окреслено кілька типових форм сімейних відносин, а саме: *симбіотичні стосунки*, в яких спостерігається висока ступінь емоційної залежності між особами; *дистантні стосунки*, характеризується лише формальними взаємодіями, такими як привітання та прощання, а інші аспекти спілкування залишаються поза межами взаємодії в сім'ї; *емоційний розрив* виникає, коли особи припиняють спілкування після періоду конфліктів; *конфліктні стосунки* хоч і супроводжуються суперечками та сварками з періодичним примиренням, проте залишаються збереженими; *амбівалентні стосунки* характеризуються суперечливими почуттями, такими як любов і ненависть, гнів і відчуття провини, які часто супроводжуються періодами конфлікту та близькості [29].

Сім'я та шлюб є важливими складовими соціально-психологічного життя сучасного студентства. Ці інститути впливають на формування особистості, соціальну адаптацію та загальний розвиток молоді.

Сім'я як соціально-психологічний інститут:

Соціальна підтримка: сім'я є основним джерелом соціальної підтримки для студентів. Підтримка батьків та інших членів родини може впливати на самоповагу, самооцінку та загальний психічний стан студентів.

Моделювання цінностей: в сім'ї передаються цінності, які впливають на моральний та етичний розвиток студента. Це може включати в себе виховання в дусі толерантності, відповідальності та інших соціальних цінностей.

Розвиток міжособистісних навичок: у взаємодії з членами сім'ї студенти розвивають міжособистісні навички, що є важливим аспектом соціальної адаптації.

Шлюбні установки сучасного студентства:

Розвиток партнерських відносин: шлюбні установки студентства впливають на розвиток навичок спілкування та розуміння важливості партнерства в особистому житті.

Баланс між навчанням і особистим життям: спроба збалансувати вимоги навчання та особистого життя може стати важким завданням для студентів, особливо якщо вони вже в шлюбі чи серйозних відносинах.

Психологічна підтримка: партнер може стати важливим джерелом психологічної підтримки в стресових ситуаціях, пов'язаних з навчанням та іншими викликами студентського життя.

Виклики та можливості:

Стрес та навчання: студентство може бути періодом інтенсивного навчання та стресу. Сімейна та партнерська підтримка може допомогти зняти цей стрес та полегшити адаптацію.

Самостійність та відповідальність: студенти мають можливість розвивати навички самостійності та відповідальності, що може підготувати їх до майбутнього сімейного життя.

Загалом, існує велика взаємодія між соціально-психологічними аспектами сім'ї та шлюбних установок і життям сучасних студентів. Підтримка та розвиток цих відносин можуть впливати на успішність навчання, адаптацію та загальний розвиток особистості молоді.

На рис. 1.3. відображено важливі аспекти взаємодії між сім'єю, шлюбними установками та студентським життям, а також їх вплив на різні аспекти життя студента.



Рис. 1.3. Взаємодія між сім'єю та шлюбними установками у житті студента

Продовження Рис. 1.3

**Висновки до розділу 1**

Вивчення психологічної готовності молоді до сімейного життя розкриває важливі аспекти взаємодії різноманітних внутрішніх та зовнішніх факторів. Мотиваційно-ціннісний підхід, когнітивний аспект та емоційно-регулятивний

аспект становлять основу для стійкої позитивної мотивації та готовності молоді до відповідальних сімейних стосунків.

Сучасні зміни у сім'ї відображають прагнення до індивідуалізації та розподілу обов'язків, необмежених статевими ролями. У студентському віці фактори готовності до сімейного життя розглядаються в контексті внутрішніх чинників, таких як самоідентифікація та соціальний тиск, а також зовнішніх впливів, включаючи освітні чинники.

Психологічна готовність формується через взаємодію різноманітних аспектів, де мотивація, знання та управління емоціями визначають глибокі цінності та готовність до відповідальних стосунків. Важливими є поєднання любові та поваги, а також розвиток особистості в контексті індивідуалізації та відмови від стереотипів у сімейних відносинах.

Можна визначити, що психологічна готовність до сімейного життя в студентському віці є результатом взаємодії внутрішніх душевних процесів та зовнішніх впливів сучасного соціуму. Вона визначається не лише стійкою мотивацією та наявністю необхідних знань, але й здатністю контролювати емоції та рефлексивно керувати поведінкою у відносинах.

Отже, психологічна готовність до сімейного життя у студентів визначається глибокими цінностями, індивідуальним розвитком та готовністю до взаємодії у відповідальних стосунках, і цей аспект є важливим елементом соціально-психологічного розвитку молоді.

РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї

2.1. Методологічні та методичні основи дослідження формування готовності студентів до створення сім'ї

Для реалізації дослідження психологічної готовності молоді до створення сім'ї, перевірки поставленої гіпотези, досягнення поставленої мети та виконання завдань використано комплекс методів для емпіричного аналізу. Ці методи можна розділити на дві основні категорії: загальнонаукові та емпіричні.

До загальнонаукових методів належить теоретичний аналіз наукових і літературних джерел, що стосуються досліджуваної проблеми, а також синтез, порівняння та узагальнення отриманих даних. Емпіричні методи включають опитування (анкетування), тестування, а також кількісне та якісне опрацювання результатів дослідження. Зокрема, кількісне опрацювання здійснювалося за допомогою методів статистичної обробки даних.

У ході реалізації дослідження використовувалися наступні методологічні інструменти:

1. Авторська анкета (див. Додаток А).
2. Опитувальник «Рольові очікування і домагання у шлюбі» (РОД), розроблений О. Волковою та Г. Трапезниковою (див. Додаток Г).
3. Тест-карта для оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф. Юнда) (див. Додаток В).
4. Методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца в адаптації О. Тихомандрицької та Е. Дубовської (див. Додаток Б).

У наведеному огляді представлені короткі визначення та шкали методик, які використовуються для більш детального аналізу їх ефективності в

контексті наукового дослідження психологічної готовності молоді до вступу в інститут створення родини.

1. *Власна анкета* (див. Додаток А)

Анкета включає 15 запитань, сформульованих у закритій формі. Перед початком основної частини анкети респондент має надати особисту інформацію у паспортичці, включаючи вказівку статі та віку. Основна ціль анкети полягає у визначенні наявності романтичних зв'язків у досліджуваній особі та дослідженні її поглядів на шлюб та сімейне життя. Зокрема, анкета націлена на визначення ставлення респондента до можливості вступу у шлюб, його уявлень про формування сім'ї, визначення значення шлюбу для нього, а також висвітлення переконань стосовно оптимального віку для вступу у шлюб. Додатково, анкета розглядає такі аспекти, як уявлення про роль голови сім'ї та особу, відповідальну за фінансове забезпечення, відношення до статевих стосунків до шлюбу, необхідність спеціальної підготовки до шлюбу та місце проведення цієї підготовки, а також головний мотив вступу у шлюб.

2. *Опитувальник «Рольові очікування і домагання у шлюбі» (РОД)* *О. Волкової, Г. Трапезникової* (див. Додаток Г)

Методологія РОД (родинно-орієнтована діагностика) становить собою комплексний підхід до аналізу уявлень подружжя про власні взаємини. Вона визначає рівень особистісної інтеграції чоловіка та дружини, акцентуючи увагу на значущості сексуальних відносин, господарсько-побутової сфери, батьківських обов'язків, професійних інтересів, а також на моральній та емоційній підтримці. Додатково, методологія розглядає аспекти зовнішньої привабливості партнерів. Всі ці параметри визначають основні функції сім'ї та формують шкалу сімейних цінностей (ШСЦ). Окремий аспект дослідження становить бажаний розподіл ролей між чоловіком і дружиною у виконанні сімейних обов'язків, що представлено шкалою рольових очікувань і домагань (ШРОД).

Інтерпретація:

1. Ступінь значущості сексуальних відносин у шлюбі визначається оцінкою на шкалі від 7 до 9 балів, де високі показники вказують на визнання чоловіком або дружиною сексуальної гармонії як ключового аспекту подружнього щастя. З меншою за 3 бали оцінкою виявляється недооцінка важливості сексуальних стосунків у шлюбі.

2. Орієнтація чоловіка або дружини на особистісну ідентифікацію з подружжям оцінюється за показниками менше 3 балів, що вказує на низький рівень усвідомлення спільності інтересів, потреб, способів проведення дозвілля та ціннісних орієнтацій у шлюбі.

3. Оцінка установки чоловіка або дружини на виконання господарсько-побутових функцій сім'ї визначається через "Рольові очікування" і "Рольові домагання". Високі показники свідчать про високі вимоги до партнера у рішенні побутових питань та активну участь в організації домашнього господарства, що визначає загальну оцінку значущості побутової організації сім'ї.

4. Особливості ставлення до батьківських обов'язків визначаються за "Рольовими очікуваннями" та "Рольовими домаганнями". Високі оцінки свідчать про активну батьківську позицію щодо подружжя та власні обов'язки стосовно виховання дітей, що визначає загальну оцінку значущості батьківських функцій для чоловіка або дружини.

5. Установка чоловіка (або дружини) на значущість зовнішньої соціальної активності, такої як професійна та суспільна діяльність, визначається його (її) переконаннями щодо необхідності цих аспектів для забезпечення стабільності шлюбно-сімейних відносин. Термін "рольові очікування" вказує на ступінь орієнтації чоловіка (дружини) на важливі професійні інтереси, які, за очікуванням, має відігравати шлюбний партнер у суспільному контексті, відзначаючи тим самим активну участь у громадському житті. Поняття "рольові домагання" визначає виразність власних професійних потреб дружини (чоловіка), або супутніх вимог у цьому контексті. Загальна

оцінка шкали позасімейних інтересів для чоловіка (дружини) визначається урахуванням їхнього впливу на процес міжособистісної взаємодії в парі та їхню роль у формуванні загальних цінностей подружжя.

6. Орієнтація чоловіка (чи дружини) на значущість психотерапевтичної функції у контексті шлюбу визначається розглядом "рольових очікувань" на рівні підшкали. Ці очікування вказують на ступінь зацікавленості чоловіка (дружини) у тому, щоб його (її) шлюбний партнер виконував роль емоційного лідера в сім'ї, брав на себе завдання корекції психологічного клімату та формування "психотерапевтичної атмосфери", а також надавав моральну та емоційну підтримку. Термін "рольові домагання" ілюструє прагнення чоловіка (дружини) виступати у ролі "сімейного психотерапевта". Значущість взаємної моральної та емоційної підтримки для чоловіка (дружини), спрямована на члени сім'ї, а також орієнтація на шлюб як на середовище, сприятливе для психологічного розрядження та стабілізації, визначаються загальною оцінкою шкали.

7. Установка чоловіка (чи дружини) на визначальне значення зовнішнього вигляду та його відповідність модним стандартам визначається рівнем "рольових очікувань" на підшкалі. Ці очікування відображають бажання чоловіка (дружини) мати партнера з привабливим зовнішнім виглядом. "Рольові домагання" характеризують установку на власну привабливість і бажання стилізовано та модно одягатися. Загальна оцінка шкали служить показником орієнтації дружини (чоловіка) на сучасні стандарти зовнішнього вигляду.

3. Тест-карта оцінки Готовності до сімейного життя (І.Ф. Юнда). (Додаток В)

Дослідження включає Тест-карту І.Ф. Юнда з метою визначення готовності молодих осіб до вступу у шлюб. Оцінка готовності до шлюбу спрямована на формування стійкого шлюбу та удосконалення взаємовідносин між молодими людьми під час їхнього становлення у шлюбно-сімейному

житті. Зазначена методика застосовується для створення індивідуальних програм удосконалення молодих сімей та підготовки молоді до життя у шлюбі. Ключовою передумовою для досягнення гармонійного та щасливого шлюбу є готовність до сімейного життя. Запропонована методика дозволяє прогнозувати сімейне благополуччя в зв'язках між подружжям і оцінювати готовність до сімейного життя. У тесті подано десять ситуацій, в яких хлопцям і дівчатам слід вибрати один з трьох варіантів відповіді, за якими надаються бали ("П" - правильне, "М" - можливе, "Н" - невірне). Результати підраховуються в балах за шкалою оцінок для кожного варіанту поведінки. В методиці визначено три шкали: від 60 до 41 балів свідчить про достатній рівень готовності до сімейного життя, 40-21 бал - про задовільний, і менше 21 бала - про недостатній рівень готовності.

4. Методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца (адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської). (Додаток Б)

Опитувальник включає в себе 58 цінностей, які респондентам пропонується оцінити від -1 до 7. Цей інструмент визначає 10 різних мотиваційних типів, що формуються за допомогою конкретних цінностей, кожен з яких відповідає певній мотиваційній меті. Кожен мотиваційний тип визначає загальну спрямованість життєдіяльності особи і визначає конкретні дії.

1. Гедонізм. Мета цього мотиваційного типу полягає в досягненні задоволення та чуттєвої насолоди, радості від життя. Супровідні цінності включають насолоду від життя, турботу про себе, охайність та загальне задоволення.

2. Досягнення. Основна мета цього мотиваційного типу - досягнення особистого успіху шляхом виявлення компетентності та отримання соціального визнання. Співпадаючі цінності включають насиченість життя, самоповагу, здоров'я, компетентність, репутацію та інтелект.

3. Влада. Мета цього мотиваційного типу - досягнення соціального статусу, престижу та панування над іншими людьми. Відповідні цінності включають соціальну владу, багатство, соціальне визнання, владу та вплив.

4. Саморегуляція (самостійність). Мотиваційна мета цього типу полягає в досягненні незалежних, автономних думок і дій, керівництві власними переконаннями. Супровідні цінності включають свідомість існування, мудрість, самостійність, цілеспрямованість, самостійна постановка цілей, відповідальність та успіх.

5. Стимулювання (повнота життєвих відчуттів). Мотиваційна мета цього типу - новизна та змагання в житті. Супровідні цінності включають свободу, творчість, різноманітне життя, широкі погляди, відвагу, життєрадісність та допитливість.

6. Безпека. Мотиваційна мета полягає в досягненні стабільності, безпеки та гармонії у суспільстві, сім'ї та особистості. Відповідні цінності включають рівність, соціальний порядок, національну безпеку, мир на Землі, традиції, безпеку сім'ї та соціальну справедливість.

7. Комфортність. Мотиваційна мета цього типу - обмеження дій і спонукань, що завдають шкоду іншим та порушують соціальні очікування і норми. Супровідні цінності включають ввічливість, самодисципліну, помірність, смирення, повагу старших, прийняття життя, яким воно є, чесність та слухняність.

8. Традиція. Мотиваційна мета цього типу - повага і підтримка звичаїв, прийняття і визнання ідей, існуючих в певній культурі та релігії. Відповідні цінності включають духовність, почуття вдячності, єднання з природою, захист навколишнього середовища, доброзичливість та релігійність.

9. Прихильність (доброзичливість). Мотиваційна мета цього типу - підтримка та підвищення благополуччя людей, з якими особа перебуває у постійному контакті, а також утримання близьких стосунків. Відповідні

цінності включають справжню любов, вірну дружбу, естетичну насолоду, відданість та поблажливість.

10. Універсалізм (самоорієнтація). Мотиваційна мета цього типу - розуміння, терпимість та підтримка благополуччя всіх людей, природи та власного "Я". Відповідні цінності включають згоду з самим собою та недоторканність внутрішнього світу.

2.2. Характеристика вибірки та структури дослідження

У зазначеному емпіричному дослідженні розглядається вибірка, що складається з 50 осіб у віці від 20 до 23 років, зокрема 25 молодих чоловіків та 25 молодих жінок. Всі об'єкти дослідження представлені слухачами магістратури юридичного факультету Державного університету «Житомирська політехніка». Методологічний підхід дослідження включає декілька етапів, кожен із яких визначається конкретними завданнями (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Систематизація етапів дослідження та їх обґрунтування

№	Етап	Обґрунтування
1	2	3
1	Етап перед виконанням основних завдань: аспекти теоретичного характеру.	Цей етап передбачає ретельний аналіз теоретичної інформації, що стосується обраної теми дослідження, визначення наукової проблеми, виокремлення актуальності проведення дослідження та формулювання гіпотези щодо вирішення даної проблеми. В процесі цього етапу визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету та завдання дослідження, а також розроблено та ухвалено програму проведення наукового дослідження.

Продовження табл. 2.1

1	2	3
2	Етап підготовки з орієнтацією на емпіричні аспекти	Засновуючись на ретельному аналізі теоретичних положень та наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, було відібрано та підготовлено науковий інструментарій, що включає створення анкети, вибір методик та форм для збору відповідей, а також визначена програма для обробки отриманих даних.
3	Етап проведення емпіричного дослідження (збір даних)	У рамках обраної вибірки, яка складається з 50 осіб, було виконане основне дослідження за визначеними наперед методами та методиками. На даному етапі були систематизовані результати дослідження після збору фактичного матеріалу, використовуючи визначені методи. Отримані дані були узагальнені у формі конкатенованої таблиці та введені в програму для обробки даних SPSS 21.1. Ці дані слугуватимуть основою для подальшого змістовного аналізу та формулювання наукових висновків, а також визначення практичних рекомендацій.
4	Етап аналізу та інтерпретації отриманих результатів дослідження	Отримані результати були представлені у формі графіків та таблиць. На підставі цих результатів були сформульовані рекомендації та розроблена комплексна програма тренінгів, спрямованих на вирішення проблематики, що стосується теми дослідження.
5	Етап формулювання висновків	На даному етапі визначаються основні висновки проведеного дослідження щодо психологічної готовності молоді до вступу в шлюб та сімейного життя.
6	Етап оформлення роботи	Систематизація отриманих даних

Висновки до розділу 2

У даному емпіричному дослідженні буде проведено аналіз психологічної готовності молоді до створення сім'ї. Об'єктом дослідження є вибірка, складена з 50 осіб у віці від 20 до 23 років, представленої здобувачами вищої освіти освітнього рівня «магістр» юридичного факультету Державного університету "Житомирська політехніка", що включала 25 молодих чоловіків та 25 молодих жінок.

Методологічний підхід дослідження враховуватиме декілька етапів, кожен із яких визначається конкретними завданнями. Загальнонаукові та емпіричні методи використовуються для отримання та аналізу даних.

До загальнонаукових методів входив теоретичний аналіз наукових та літературних джерел, синтез, порівняння та узагальнення інформації. Емпіричні методи включають опитування, тестування та обробку результатів дослідження, зокрема застосування методів статистичної обробки даних.

Використання методологічні інструменти включає авторську анкету, опитувальник "Рольові очікування і домагання у шлюбі" (РОД), тест-карту для оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф. Юнда) та методику "Діагностика індивідуальних цінностей" Ш. Шварца в адаптації О. Тихомандрицької та Е. Дубовської.

Результати дослідження можуть внести вагомий внесок у розуміння психологічної готовності молоді до сімейного життя, а також стануть основою для розробки індивідуальних програм підготовки до створення сім'ї.

РОЗДІЛ III. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

3.1. Соціально-психологічні детермінанти формування ставлення студентської молоді до проблеми сім'ї

Увага до сімейних аспектів і виникаючих у їхньому оточенні питань систематично аналізується та висвітлюється в сучасних наукових дослідженнях. Цей підхід дозволяє передбачати розвиток сімей та міжособистісних відносин, забезпечувати необхідну підтримку, управляти їхньою взаємодією з іншими соціальними та державними структурами. Особлива увага приділяється завданню формування уявлень про сім'ю під час юнацького періоду, оскільки саме тоді виникають передумови для створення родини: потреба у любові, сексуальна орієнтація, незалежність у виборі партнера, прийняття рішення щодо вступу в шлюб тощо. У цьому контексті молодь активно стикається з особистісними та міжособистісними питаннями та проблемами, пов'язаними із сімейним життям, які вимагають власного розв'язання та набуття навичок самостійного вирішення у майбутньому.

На сучасному етапі розвитку суспільства, як відзначають Л. Крижановська та О. Скориніна-Погребна, спостерігається трансформація сприйняття молоддю інституту сім'ї, що пов'язана з численними негативними тенденціями. До них відносяться низький рівень мотивації для створення сім'ї, зміни в уявленнях про сімейні цінності, поширення неповних сімей, відмова від батьківства, акцент на матеріальних цінностях перед моральними, асоціальність у взаємовідносинах в родині та перекладання виховних функцій на освітні установи. Психологічна готовність молоді до шлюбу визначає характер майбутніх сімейних відносин, і її відсутність ускладнює перехід від емоційних стосунків між партнерами до формалізованих зобов'язань [40].

Дослідження І. Сушицької свідчать про низький рівень готовності сучасної молоді до заснування родини та виконання обов'язків подружжя і батьків. Це стає причиною сімейних конфліктів, збільшення кількості дисфункціональних сімей та розпаду шлюбів.

Психологічна готовність до формування сім'ї визначається наявністю визначеної системи установок та сімейних цінностей, спрямованих на позитивні відносини між подружжям, а також наявністю відповідних мотивів і здібностей [56]. Підготовка студентської молоді до сімейного життя повинна базуватися на системі знань, умінь і навичок, які набули під час навчання. Цей процес визначається як передача необхідних знань і навичок з усіх аспектів сімейно-шлюбного життя, включаючи міжособистісні та рольові відносини, організацію домашнього господарства, питання догляду та виховання дітей, а також статеве виховання. Підготовка студентів до сімейного життя є комплексом методів, спрямованих на формування позитивних установок стосовно збереження та підтримання сімейних зв'язків.

Психологічна готовність до шлюбних відносин, як визначає Магдисюк Л. І, представляє собою інтегральну характеристику, що охоплює психологічні мотиви, знання, вміння, навички та якості особистості. Ці компоненти виявляються у когнітивному, мотиваційному, операційному, емоційному та поведінковому аспектах. Згідно з А. Денисенко, психологічна готовність до шлюбу є стійким станом особистості, що складається з системи соціальних та особистих установок, поглядів і сімейних цінностей, орієнтованих на побудову позитивних подружніх стосунків [47].

У дослідженнях В. Сисенка під готовністю до шлюбу розуміється формування конкретного морального комплексу почуттів та рис характеру. Дослідник впроваджує поняття "здатність до шлюбу" та виділяє його складові, такі як: здатність до турботи про іншу людину та вчинення добра; співпереживання та "входження" в емоційний світ партнера, здатність розуміти його та знаходити духовну єдність; готовність до

співпраці, співробітництва та комунікації; високий етичний рівень, що передбачає толерантність, розуміння та прийняття іншої людини з усіма її недоліками та стримування власних егоїстичних орієнтацій. За В. Кравцем, готовність людини до шлюбу та сім'ї виявляється у розумінні суспільного значення своїх дій, обов'язків подружжя, відповідальності за сім'ю та дітей, а також у добровільному прийнятті невизначених турбот та обмежень у особистісній свободі в сімейному житті. Автор вважає, що рівень готовності до подружнього життя визначає подальшу стабільність і тривалість існування сім'ї.

Результатом підготовки є готовність студентської молоді до сімейного життя, що передбачає наявність у них достатніх соціально-педагогічних, соціально-психологічних, психолого-педагогічних, юридичних, економічних тощо знань щодо формування особистості. Це також включає сформованість у молоді навичок здорового способу життя, розвиток статево-рольової ідентифікації, вдосконалення комунікативних навичок, корекцію особистісних проблем, морального та духовного виховання. Підготовка також враховує створення власного іміджу володіння знаннями щодо планування сім'ї, збереження репродуктивного здоров'я, збереження та розвитку сімейних традицій, а також відповідального батьківства, що сприяє народженню здорових дітей [35].

Проблематика дослідження готовності молоді до вступу в подружнє життя набуває широкого розгляду в соціологічній та психологічній науці. Поняття готовності особистості до шлюбу і сімейного життя включає такі компоненти:

1. Фізична та фізіологічна зрілість, що визначається як здатність чоловіка зачати, а жінки виносити й народжувати здорову дитину. При цьому виникає суперечність між юридично визначеним шлюбним віком, який свідчить передусім про фізичну зрілість, і соціальною зрілістю, яка настає зазвичай значно пізніше.

2. Соціальна готовність передбачає рівноправність майбутніх шлюбних партнерів, здатних виконувати соціальні ролі та обов'язки, свідомість правової основи шлюбу та готовність взяти на себе відповідальність одне за одного і за дітей, а також здатність забезпечити матеріальне благополуччя сім'ї.

3. Етико-психологічна готовність передбачає сформованість адекватних шлюбно-сімейних стосунків, розуміння обов'язків та відповідальності, уміння оцінювати власні почуття та ставлення до партнера, а також формування позитивних уявлень про шлюб та сім'ю.

4. Сексуальна готовність включає орієнтацію на спільність сексуально-еротичних переживань з коханим партнером, здатним поділяти відповідальність за спільну працю та виховання дітей, щоб забезпечити сприятливий розвиток нащадків [24].

Ковальов С. акцентує на необхідності формування адекватних уявлень юнаків про шлюб і сім'ю. Це включає в себе правильне розуміння взаємозв'язку між коханням і шлюбом, подолання споживацьких тенденцій у ставленні до сім'ї і життєвого партнера, а також виховання реалістичності та цільності у відносинах з собою та іншими. Андрєєва Т.В. вказує на важливість формування еталонів мужності та жіночості в контексті готовності до шлюбно-сімейних відносин. Вона зауважує, що процес формування статевої самосвідомості та еталонів мужності та жіночості починається з перших днів життя дитини, але найбільш інтенсивно розвивається в період підліткового та юнацького віку під впливом інтенсивного спілкування з особами протилежної статі.

Згідно з висловленням Левицької Т.Л., готовність студентів до вступу в сімейне життя представляє собою складний психологічний феномен, який залежить від різноманітних суб'єктивних та об'єктивних чинників. До суб'єктивних чинників відносяться такі аспекти, як вік студентів, який сприятливий для створення сім'ї та народження дитини; їх темперамент і характер; мотивація, що підштовхує молодь до укладання шлюбу; а також соціальна зрілість. Щодо основних об'єктивних факторів, до них відноситься

вплив громадської думки (страх залишитися "старою дівою", приклад друзів, які вже мають власну сім'ю); бажання батьків не пропустити вигідну кандидатуру для шлюбу для своєї дитини; а також розширені можливості вибору партнера для життя, які пропонуються в учбовому закладі [41].

В наукових дослідженнях Б. Торохтія визначено ключові аспекти, що становлять психологічну готовність до укладання шлюбу. До них входять: 1) прийняття нової системи обов'язків стосовно шлюбного партнера та майбутніх дітей; 2) розуміння прав та гідності інших членів сімейного союзу і визнання принципів рівності в людських відносинах; 3) нахил до повсякденного спілкування та співпраці, узгодження взаємодій з представником протилежної статі, вимагаючи високої моральної культури; 4) уміння пристосовуватися до звичок та особливостей характеру іншої особи, а також розуміння її психічного стану.

Згідно з дослідженням С. Пітеліна, психологічна готовність до шлюбу розглядається як інтегративна якість особистості, яка базується на адекватному сприйнятті молодою людиною сукупності вимог, обов'язків та соціальних стандартів поведінки, якими регулюється сімейне життя, а також на творчому ставленні до них.

Узагальнюючи, фактори готовності студентів до утворення сім'ї можна поділити на внутрішні та зовнішні. Внутрішні чинники включають мотиви вступу в шлюб, психологічну сумісність партнерів, шлюбно-сімейні домагання, особливості темпераменту, відповідальність та емпатію. Зовнішні фактори охоплюють характеристики дошлюбного спілкування, матеріальне становище партнерів, вплив батьківської сім'ї, вищого навчального закладу та засобів масової інформації.

Отже, психологічна готовність до сімейних відносин виявляється багатогранним явищем, що базується на різноманітних аспектах особистості, які забезпечують стійкість та благополуччя у сімейному контексті.

3.2. Психологічна готовність сучасного студентства до створення сім'ї у вимірі результатів емпіричного дослідження

У ході виконання магістерської роботи була поставлена одна з ключових цільових задач, що передбачала проведення емпіричного дослідження з метою дослідження психологічної готовності молоді до вступу в шлюб та сімейного життя. В рамках даного емпіричного дослідження були зібрані та аналізовані дані, які визначають ступінь готовності молоді до взяття на себе сімейних зобов'язань.

Отримані результати емпіричного дослідження будуть систематизовані та представлені відповідно до визначеного порядку, що дозволить висвітлити основні висновки та взаємозв'язки, що виникають із дослідження психологічної готовності молоді до сімейного вжитку. Це дозволить розширити наші знання про фактори, що впливають на готовність молоді до вступу в сімейні відносини та забезпечить науково обґрунтовані висновки для подальших роздумів у сфері сімейної психології.

Застосовуючи методику І.Ф. Юнда, була здійснена оцінка готовності молоді у віці 21-23 роки до шлюбу. З 100% опитуваних 10% виявились психологічно цілком готовими до сімейного життя, розподілені на 7% хлопців та 3% дівчат. 73% виявили середню готовність до укладання сімейного союзу, уточнено, що 33% цього показника належать хлопцям та 40% - дівчатам. 17% опитуваних визнали свою неготовність до створення сім'ї, в поділі на 7% дівчат та 10% хлопців. Порівняльний аналіз подано на Рис. 3.1.

У власній анкеті опитування, респондентам було представлено запитання щодо готовності вступу в шлюб, результати якого подаються таким чином: 14% опитуваних визналися повністю готовими до укладання шлюбу, з них 10% представлені хлопцями та 4% - дівчатами; 30% висловили сумнів щодо цієї готовності, уточнено, що 13% цього

показника становлять дівчата та 17% - хлопці; 56% заявили про свою неготовність вступати у шлюб, з них 33% - дівчата та 23% - хлопці. Порівняльний аналіз представлено на Рис. 3.2.

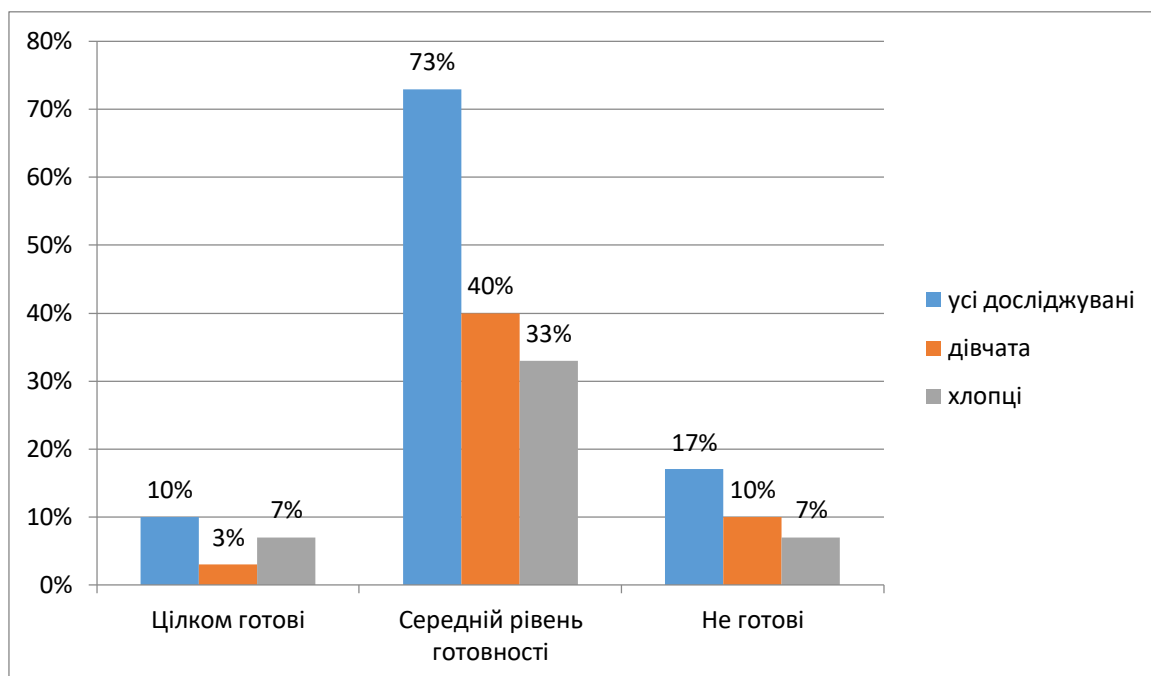


Рис. 3.1. Розподіл результатів за методикою І.Ф. Юнда: психологічна готовність молоді до шлюбу

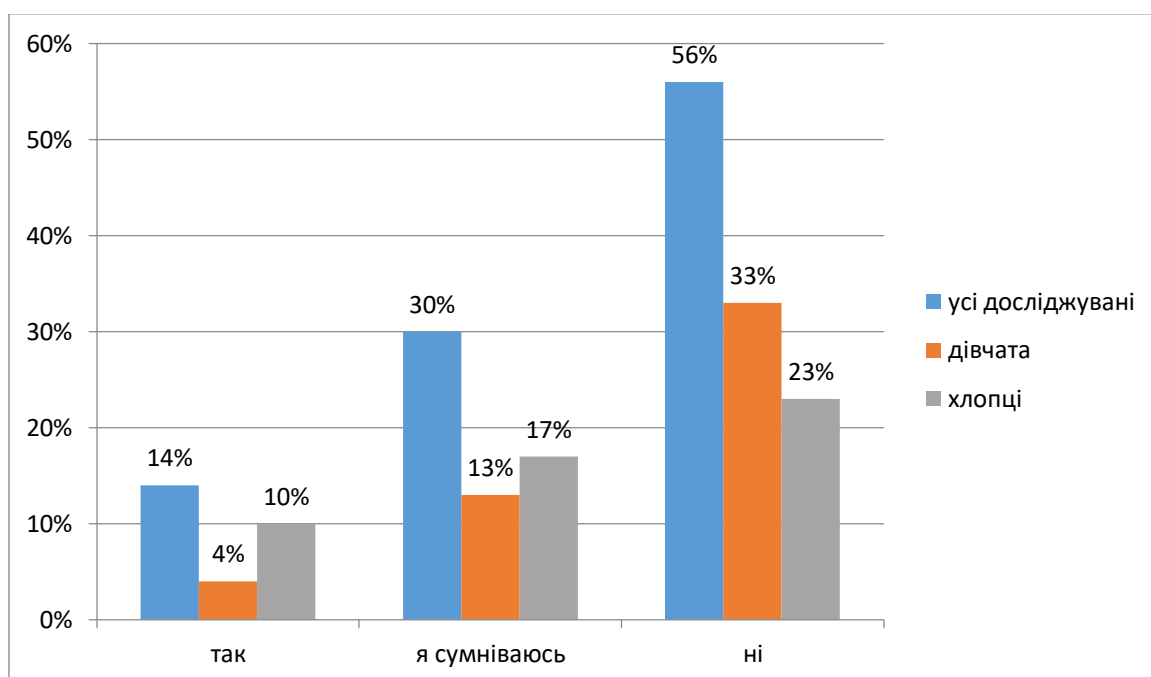


Рис. 3.2. Розподіл результатів: чи готові студенти до вступу у шлюб

В результаті проведеного аналізу даних цих двох показників виявлено, що більшість об'єктів дослідження проявляють середній рівень готовності до сімейного життя. Однак варто відзначити, що більшість з них висловлюють переконання, що не готові до шлюбу. Це явище може бути пояснене тим, що молодь акцентує свою увагу на соціальних факторах готовності до сімейного життя, ігноруючи психологічні аспекти.

Аналіз результатів анкетування привів до таких висновків:

1. За відповідями на питання "Що для вас означає шлюб?" більшість досліджуваних, як чоловіків, так і жінок, визначають шлюб як значущу відповідальність (50%), 27% респондентів розглядають шлюб як початок дорослого життя, тоді як 23% учасників опитування ще не розглядають шлюб у своєму житті. З отриманих результатів видно, що більшість молоді розглядають шлюб як перспективу у майбутньому і ставляться до цього питання з відчуттям відповідальності (див. Рис. 3.3)

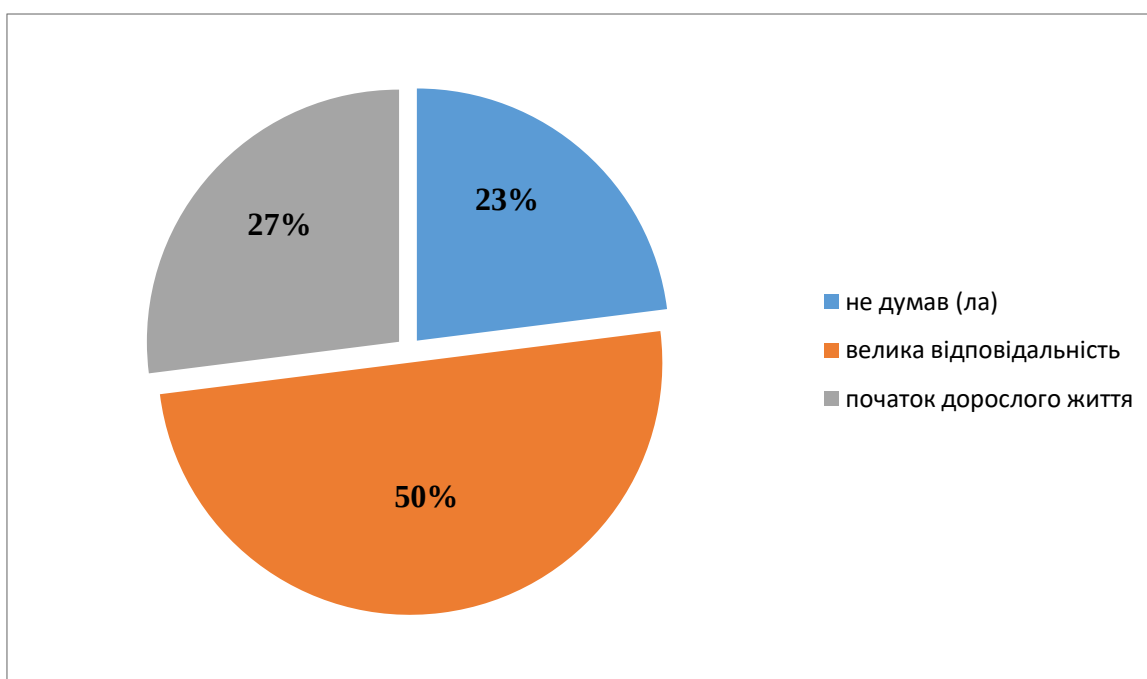


Рис. 3.3. Розподіл думок про шлюб у респондентів

2. У наступному питанні ми досліджували наявність партнерів серед молоді. За отриманими даними встановлено, що на даний момент в стосунках перебуває 60% опитуваних, тоді як 40% не мають партнера (див. Рис. 3.4)

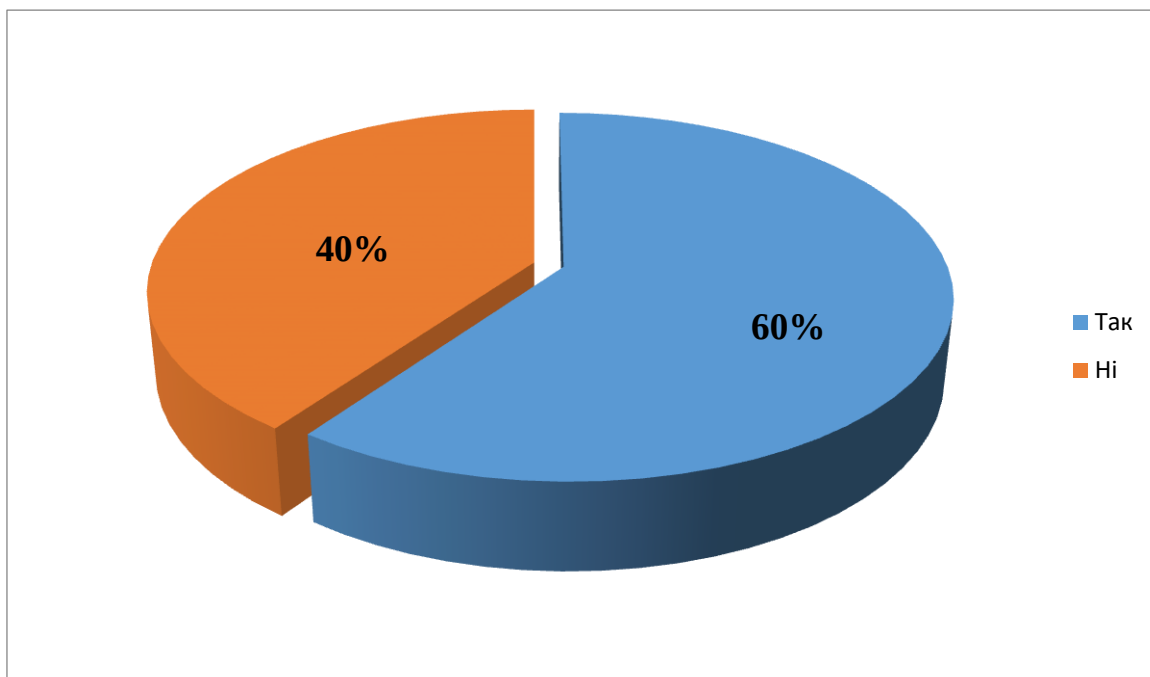


Рис. 3.4. Розподіл результатів: чи мають опитувані партнера

3. Щодо обговорення теми шлюбу між партнерами, встановлено, що менше половини, а саме 43%, активно обговорюють цю тему, але в той же час не розглядають можливість одруження. Інші опитані, а саме 57%, не займаються обговоренням аспектів шлюбу (див. Рис. 3.5)

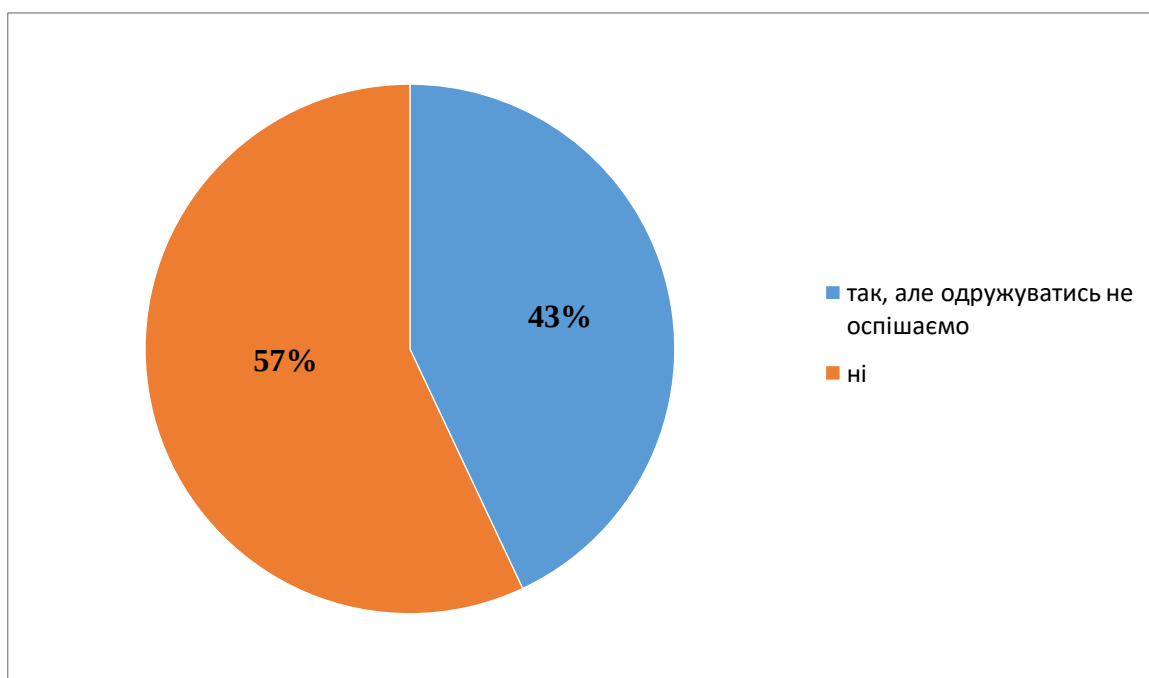


Рис.3.5. Розподіл результатів: чи обговорює молодь тему одруження зі своїм партнером

4. У наступному запитанні нам було важливо визначити оптимальний вік для одруження з погляду магістрів. За отриманими даними, 10% респондентів вважають, що найкращий вік для одруження - від 18 до 20 років, 40% вважають, що це від 21 до 23 років, 37% відповіли, що від 24 до 26 років, а 13% вважають оптимальним віком для одруження від 27 до 30 років. З цих результатів видно, що більшість опитуваних вважають, що найкращий вік для одруження від 21 до 23 років (див. Рис. 3.6).

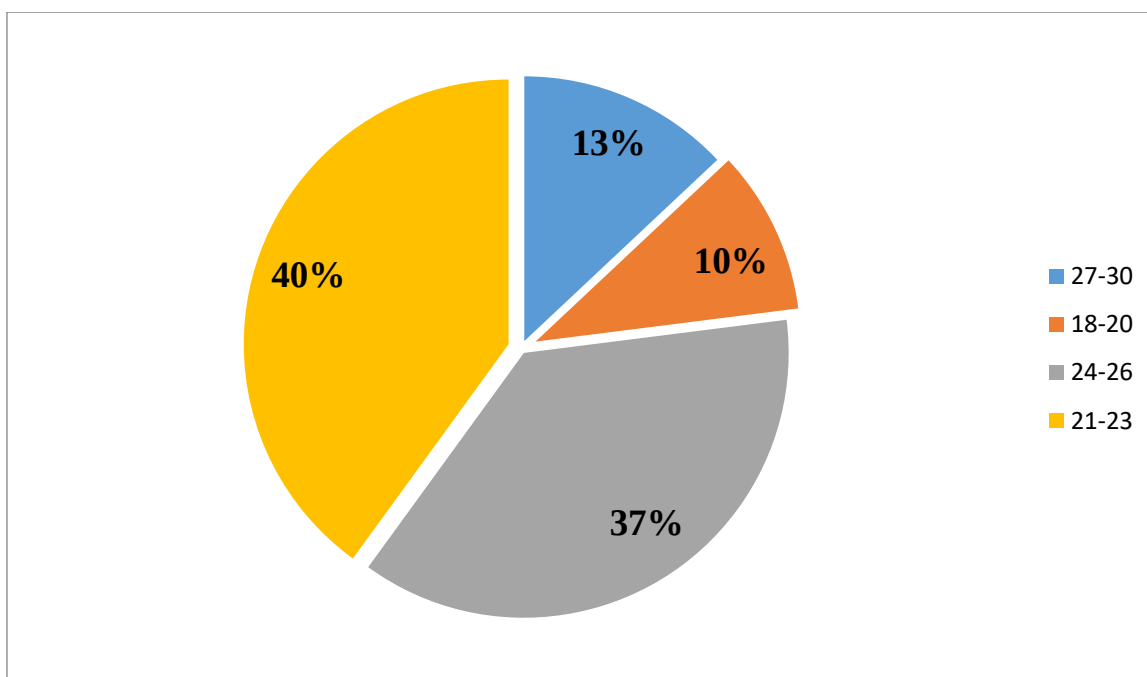


Рис. 3.6. Розподіл результатів: найкращий вік для одруження

5. Щодо розподілу ролей у сім'ї та стосунку до того, хто має бути головним, варто зауважити, що, керуючись стереотипами, жоден із опитаних не відповів, що головною має бути жінка. За отриманими даними, більшість, а саме 57%, вважає, що в сім'ї не має бути жодного жорсткого розподілу ролей, тоді як 43% відповідають, що головною фігурою має бути чоловік (див. Рис. 3.7).

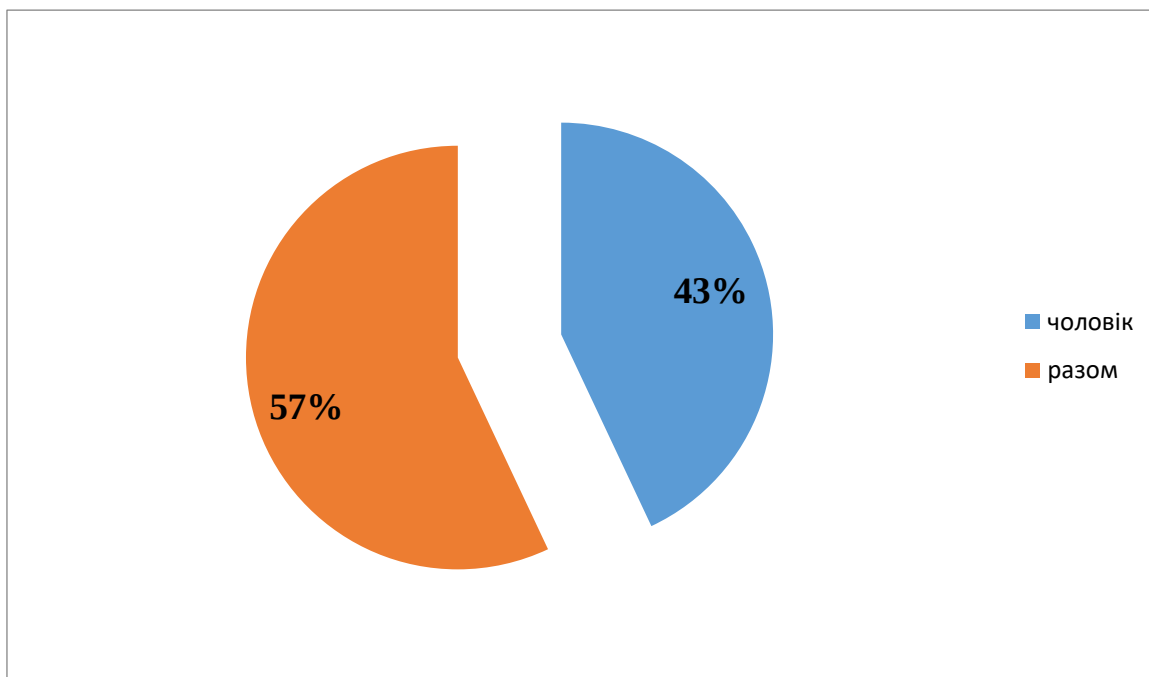


Рис. 3.7. Розподіл результатів: хто повинен бути головним у сім'ї

6. У контексті розгляду становища щодо відповідальності за виховання дітей, важливо відзначити, що погляди опитуваних, які є магістрами, відхиляються від усталених стереотипів, що присвоюють жінці ключову роль у цьому аспекті. Згідно з отриманими результатами, лише 3% респондентів вважають, що вихованням повинен займатися виключно чоловік, 15% вважають, що це завдання жінки, тоді як значущих 80% вважають, що вихованням дітей мають займатися обидва батьки (див. Рис. 3.8). Ця тенденція може бути роз'яснена тим, що молодь в маркері сімейних відносин виявляє схильність до рівномірного розподілу ролей, і сфера виховання дітей не є винятком у цьому контексті.

Отримані дані свідчать про сучасний підхід до сімейних відносин та виховання дітей, де підкреслюється важливість спільної участі обох батьків у цьому важливому процесі. Це відображає загальний тренд у суспільстві до рівноправ'я та співпраці в сімейному середовищі, що варто враховувати при формулюванні політик та програм, спрямованих на підтримку і розвиток сучасної сім'ї.

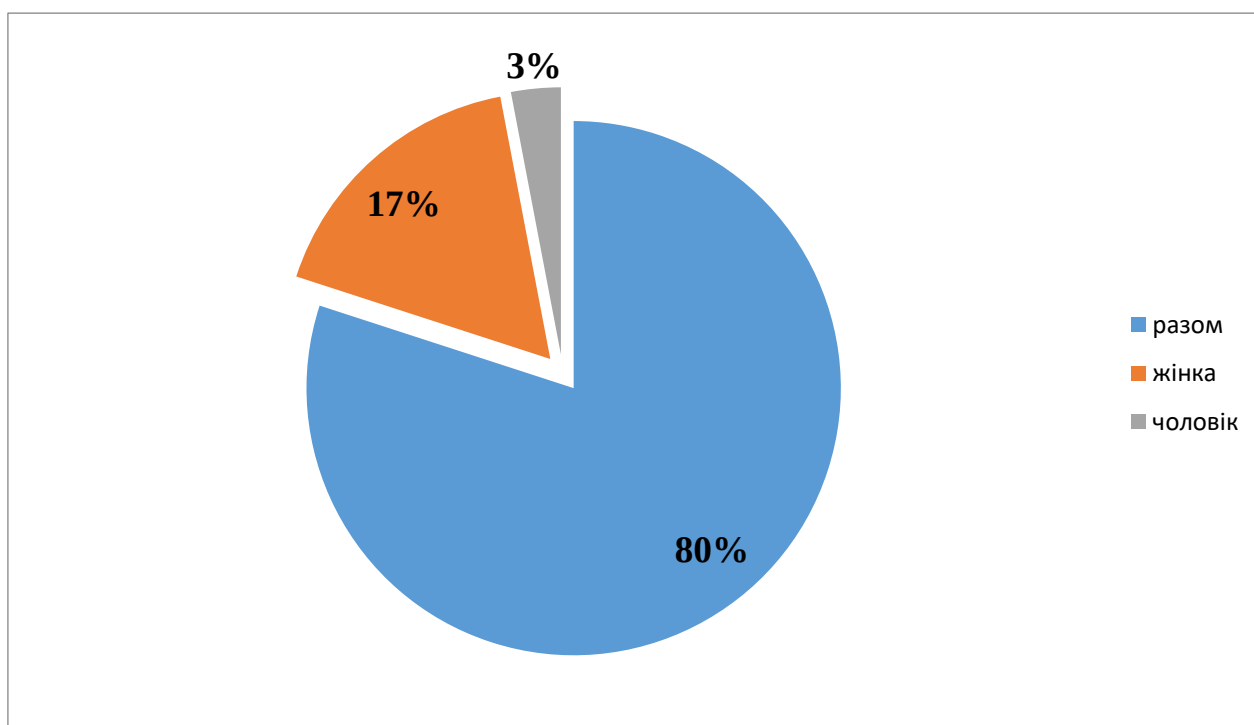


Рис. 3.8. Розподіл результатів: хто повинен займатися вихованням дітей у сім'ї

7. Щодо аспекту ставлення студентів до дошлюбних сексуальних відносин, отримані результати свідчать про наступне: половина респондентів (50%) позитивно ставляться до інтимних стосунків перед узаконенням шлюбу і вважають, що це не є негативним явищем. Водночас 8% висловлюють думку, що такий підхід є негативним. У 43% спостерігається нейтральне ставлення до дошлюбних сексуальних відносин (див. Рис. 3.8).

Отримані дані вказують на різноманіття поглядів студентської аудиторії на цей аспект міжособистісних відносин. Це може свідчити про еволюцію та розвиток суспільного уявлення щодо стосунків між статями та ролі інтимності в сучасному суспільстві. Враховуючи цю гетерогенність переконань, важливо забезпечити розуміння та толерантне ставлення до різних підходів до інтимних відносин в контексті підготовки молодого покоління до формування власної сімейної життєдіяльності.

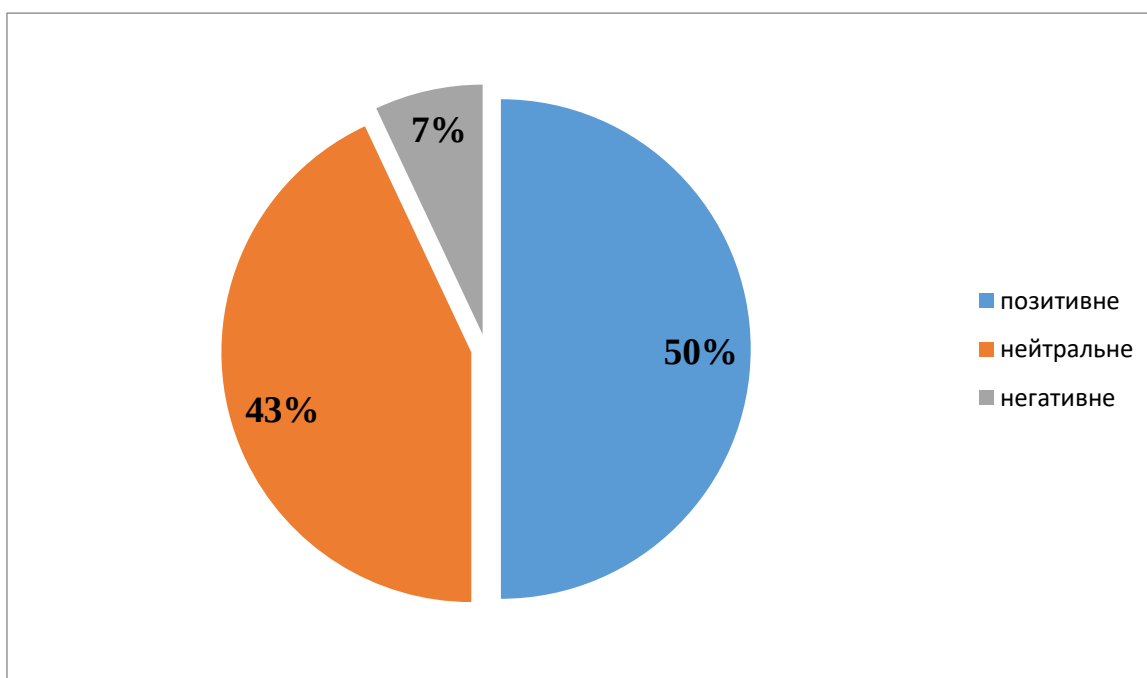


Рис. 3.8. Розподіл результатів ставлення студентів до дошлюбних сексуальних стосунків

8. В рамках нашого дослідження було визначено основну мету – вивчення думки магістрів щодо актуальності спеціальної підготовки молоді до сімейного життя. За отриманими результатами аналізу висловлено, що 73% учасників висловили позитивне ставлення до концепції підготовки до сімейного життя, зокрема 47% жінок та 26% чоловіків підтримали цю ідею. У той же час 27% респондентів вважають, що така підготовка є зайвою, при цьому 3% жінок та 24% чоловіків висловили таке становище.

Під час детального аналізу виявлено, що жінки виявляють більший інтерес і схильність до позитивного ставлення до необхідності підготовки до сімейного життя порівняно з чоловіками. Цей аспект може вказувати на важливість урахування гендерних різниць при розробці програм та стратегій спеціальної підготовки молоді у контексті формування навичок для подальшого вступу в сімейне життя. Результати даного дослідження можуть слугувати базою для розробки ефективних програм, спрямованих на покращення сімейних відносин та адаптації молоді до сімейного життя.

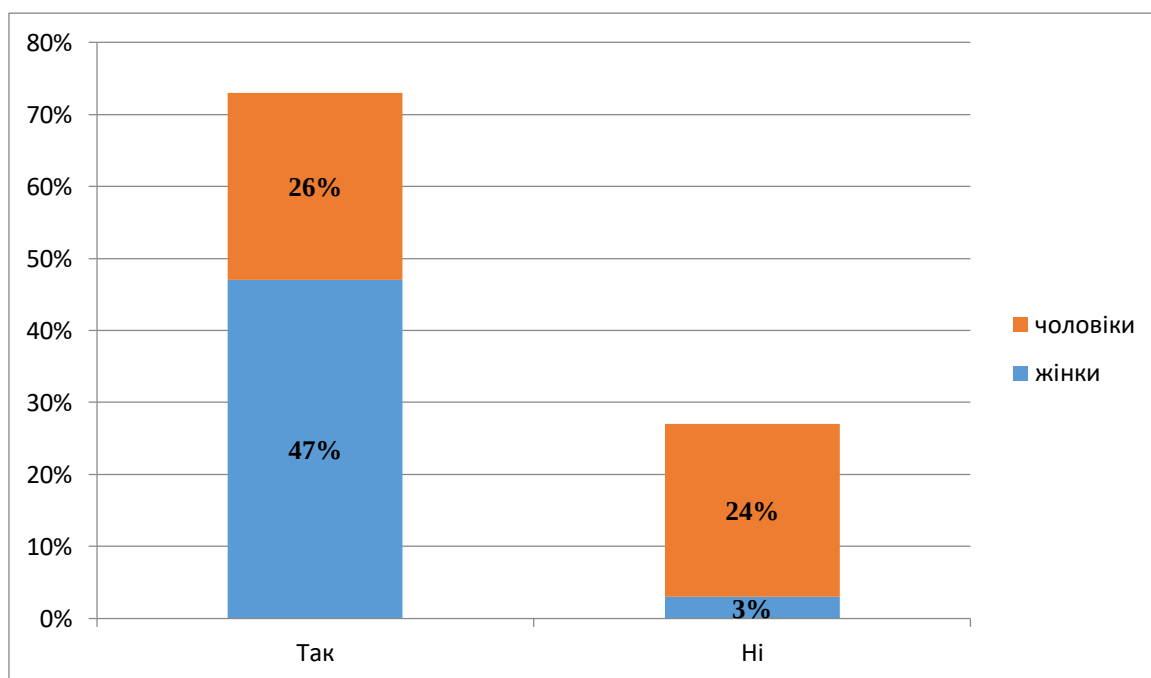


Рис. 3.9. Розподіл результатів думок магістрів чи потрібна підготовка молоді до сімейного життя

9. Щодо питання про оптимальний метод підготовки до подружнього життя, результати нашого дослідження вказують на різноманітність переконань серед респондентів. Узагальнюючи отримані дані, було виявлено наступний розподіл відповідей: 30% учасників визнали ефективність проведення спеціальних уроків та занять у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах; інші 30% виразили перевагу шлюбно-сімейним консультаціям; 17% віддавали перевагу індивідуальним лекціям у районних адміністраціях цивільного стану (РАЦС); ще 17% респондентів вказали на наявність спеціальної літератури, спрямованої на підготовку до подружнього життя; 6% визначили транслювання теле- та радіопередач як ефективний метод (див. Рис. 3.10).

Зазначений розподіл свідчить про різноманітні підходи та переваги, які висловлюються респондентами щодо методів підготовки до подружнього життя. Важливим аспектом є урахування цих відмінностей при розробці програм та стратегій, спрямованих на підвищення ефективності підготовки молоді до сімейного життя.

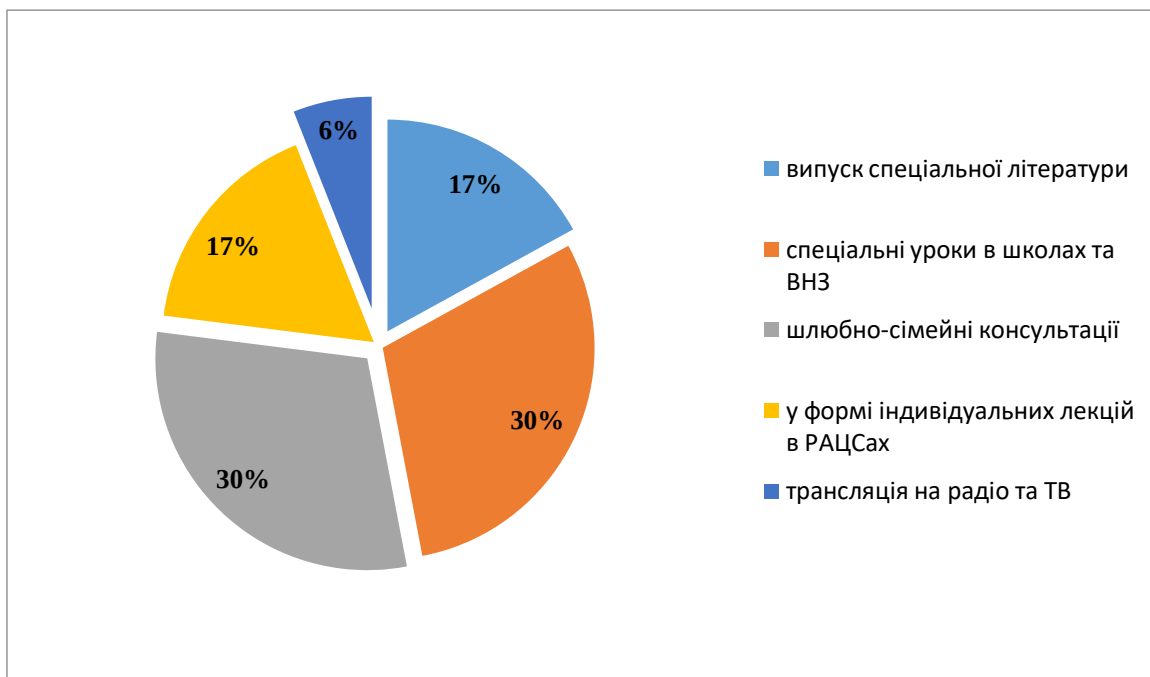


Рис. 3.10. Розподіл результатів: яким чином повинна відбуватися підготовка молоді до сімейного життя

10. За запитанням про основний мотив вступу в шлюб, відповіді молоді розподілилися наступним чином: 47% вказали кохання, 20% вважають, що це необхідність узаконення стосунків, 10% обрано для уникнення самотності, а 23% назвали спільність інтересів та поглядів (див. Рис. 3.11).

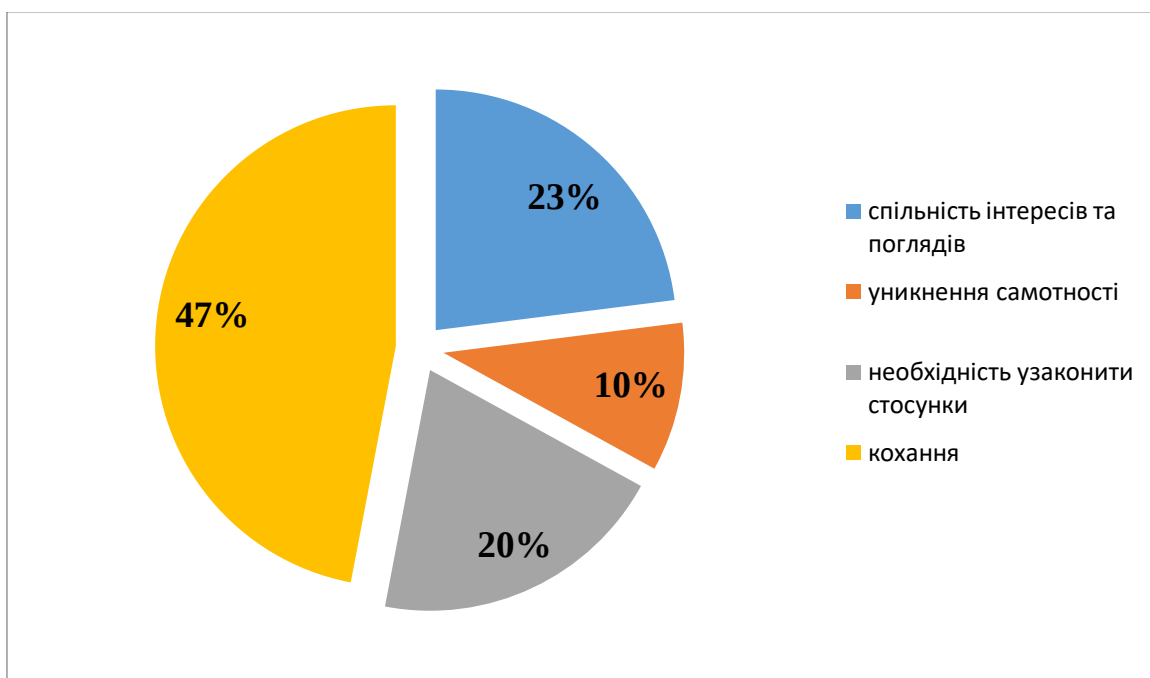


Рис. 3.11. Розподіл результатів: який основний мотив вступу у шлюб

11. Щодо цінності шлюбу, висловлено різноманітні погляди магістрів. За отриманими результатами, 44% визнають основною цінністю кохання, 13% акцентують увагу на можливості виховувати дітей, а також 13% визнають важливість відчуття, що комусь потрібний. Додатково, 7% відзначають роль матеріальної забезпеченості, в той час як 23% вбачають значення як матеріальної, так і емоційної стабільності (див. Рис. 3.12).

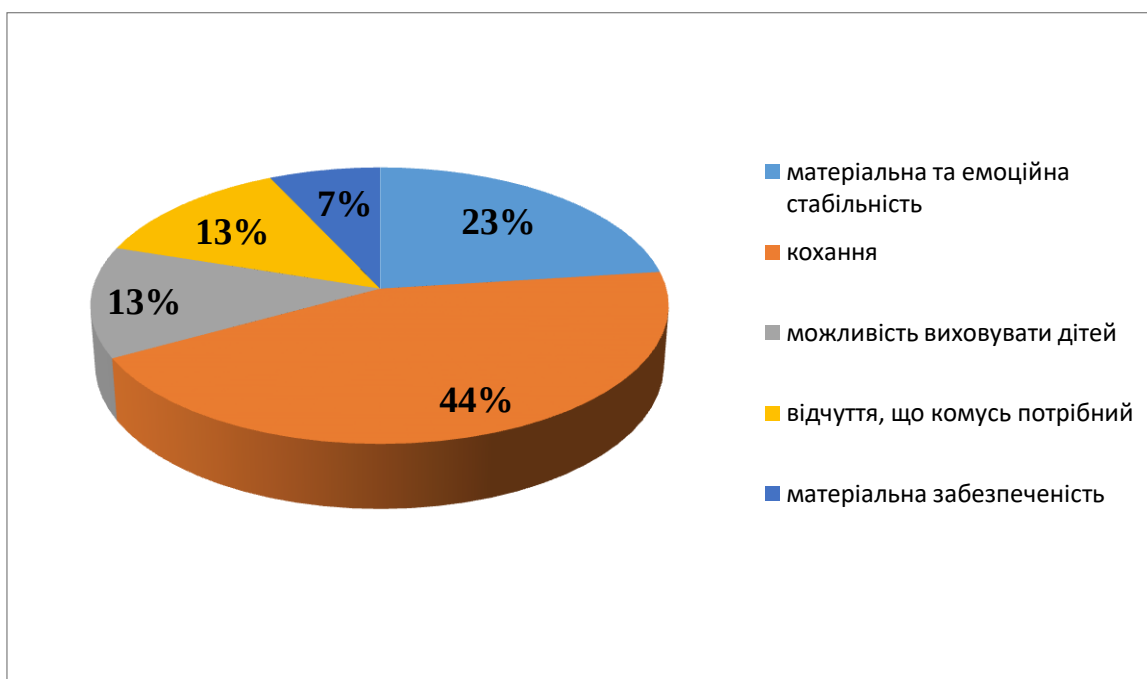


Рис. 3.12. Розподіл результатів: яка основна цінність шлюбу

12. У світлі аналізу результатів щодо рольових очікувань у шлюбі встановлено, що на інтимно-сексуальній шкалі 33% учасників визначили низький рівень значущості, 64% – середній, а лише 3% – високий. Дослідження свідчить про те, що серед представників молоді переважає середній рівень важливості сексуальних аспектів у сімейному житті. Студенти покладають значення на сексуальну гармонію як важливий фактор подружнього щастя, проте їх ставлення до свого життєвого партнера не завжди обумовлено лише оцінкою його як сексуального партнера.

13. У контексті особистісної ідентифікації з партнером, результати вказують на такий розподіл: 3% респондентів відзначили низький рівень ідентифікації, 27% – середній, тоді як 70% визначили високий рівень

згуртованості з партнером. За отриманими результатами видно, що серед представників молоді переважає високий рівень ідентифікації, що свідчить про їхнє очікування спільних інтересів, потреб, цінностей та способів проведення вільного часу разом із життєвим партнером.

14. Господарсько-побутова шкала відображає орієнтації партнерів у виконанні господарських та побутових завдань у сімейному оточенні. За отриманими результатами, 17% респондентів проявили низький ступінь настановлення, 50% – середній, тоді як 33% – високий. Це свідчить про переважання серед молоді учасників дослідження середнього рівня очікувань від партнера у справах господарювання. Водночас визначено, що опитувані не висувають завищених вимог до участі партнера в організації побуту та не переоцінюють значення господарсько-побутових навичок та вмінь.

15. Батьківсько-виховна шкала визначає ставлення до батьківських обов'язків, і отримані результати демонструють такий розподіл: 3% респондентів виявили низький рівень акцентуації, 34% – середній, тоді як 63% виявили високий рівень акцентуації. Ці висновки дозволяють припустити, що серед студентів переважає високий рівень вираженої акцентуації особистості на активну батьківську позицію. Це свідчить про те, що молодь визнає батьківство як основну цінність, навколо якої центрується життя сім'ї.

16. Соціальна активність, яка визначає установку на значущість зовнішньої соціальної активності для стабільності шлюбно-сімейних взаємин, відображена на наступній шкалі результатів: 3% респондентів виявили низький рівень, 57% – середній, і 40% – високий. Ці висновки свідчать про те, що молодь виявляє орієнтацію на те, що шлюбний партнер повинен мати професійні інтереси або займати активну суспільну роль.

17. Шкала емоційно-психотерапевтичної орієнтації відображає ставлення особи до значущості емоційно-психотерапевтичної функції у контексті шлюбу. За отриманими результатами встановлено, що 3% респондентів виявили низький рівень орієнтації, 44% – середній, а 53% – високий. Ці дані свідчать про те, що

студенти спрямовані на виконання ролі емоційного лідера в сімейному контексті, зосереджуючись на питаннях корекції психологічного клімату та забезпеченні моральної та емоційної підтримки.

18. Шкала зовнішньої привабливості вражає виражену чоловіком (дружиною) орієнтацію на важливість зовнішнього вигляду. Згідно отриманих результатів, 7% респондентів визначили низький рівень значущості, 56% – середній, тоді як 37% – високий. Ці висновки підкреслюють важливість, яку молодь приділяє зовнішньому вигляду свого партнера. Усі дані методики "Рольові очікування та домагання у шлюбі" подані на Рис. 3.13.

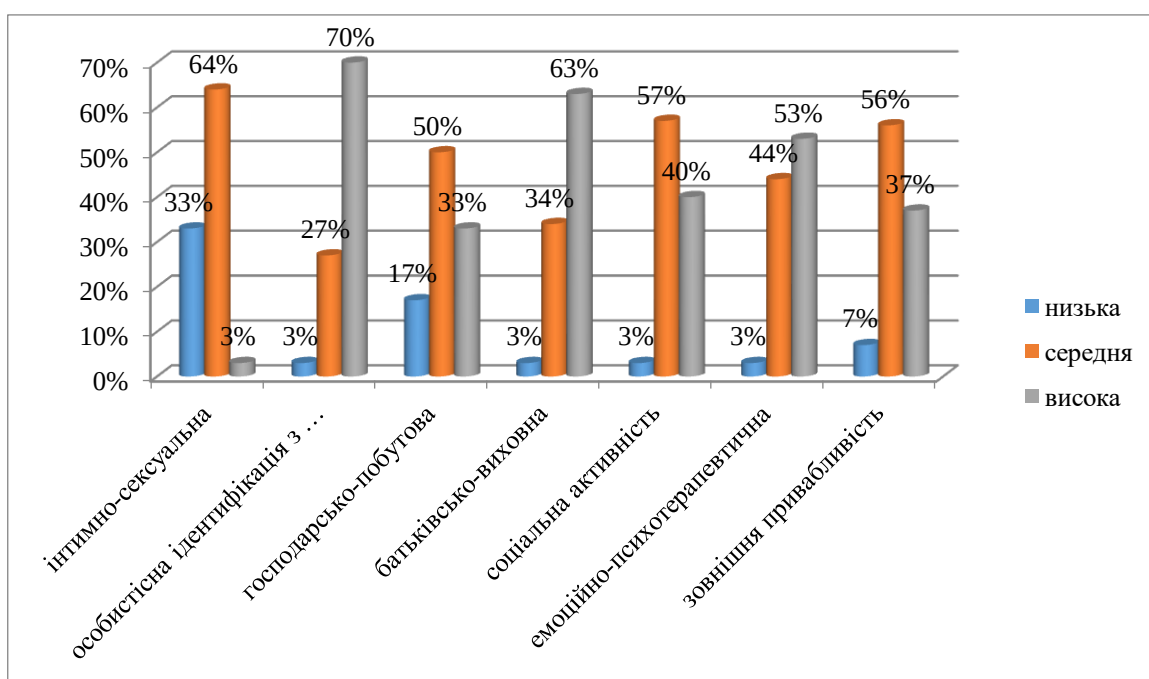


Рис. 3.13. Розподіл студентів згідно результатів за методикою «Рольові очікування та домагання у шлюбі»

Після систематичного вивчення наукової літератури та проведення кількісного аналізу з отриманих результатів дослідження на тему "Психологічна готовність молоді до шлюбу та сімейного життя" було встановлено, що існує взаємозв'язок між психологічною готовністю до шлюбу та індивідуальними цінностями особистості. З метою перевірки цього зв'язку застосовано кореляційний аналіз за методом Пірсона.

Представлені результати кореляційного аналізу показують, що зміна в показнику "Готовність до сімейного життя" має статистично значущий кореляційний зв'язок із наступними ціннісними аспектами:

1. "Цінність - саморегуляція" ($R=0,518$; $q \leq 0,003$; $p \leq 0,01$)
2. "Цінність - стимулювання" ($R=0,642$; $q \leq 0,000$; $p \leq 0,01$)
3. "Цінність - досягнення" ($R=0,493$; $q \leq 0,006$; $p \leq 0,01$)
4. "Цінність - влада" ($R=0,387$; $q \leq 0,035$; $p \leq 0,05$)
5. "Цінність - безпека" ($R=0,475$; $q \leq 0,008$; $p \leq 0,01$)
6. "Цінність - конформність" ($R=0,490$; $q \leq 0,006$; $p \leq 0,01$)
7. "Цінність - традиції" ($R=0,558$; $q \leq 0,001$; $p \leq 0,01$)
8. "Цінність - прихильність" ($R=0,595$; $q \leq 0,001$; $p \leq 0,01$)
9. "Цінність - самоорієнтація" ($R=-0,362$; $q \leq 0,050$; $p \leq 0,05$)

Ці результати свідчать про важливий взаємозв'язок між рівнем готовності до сімейного життя та вказаними ціннісними аспектами, що підтверджує вплив індивідуальних ціннісних установок на готовність особи до формування сімейних відносин.

Згідно із зображенням на Рис. 3.14, можна відзначити, що існує статистично значущий прямий кореляційний зв'язок між змінною "Готовність до сімейного життя" та рядом ціннісних аспектів, а саме: "цінність-саморегуляція" (рівень значущості 0,01), "цінність-стимулювання" (рівень значущості 0,01), "цінність-досягнення" (рівень значущості 0,01), "цінність-влада" (рівень значущості 0,05), "цінність-безпека" (рівень значущості 0,01), "цінність-конформність" (рівень значущості 0,01), "цінність-традиції" (рівень значущості 0,01), "цінність-прихильність" (рівень значущості 0,01). Водночас, із змінною "цінність-самоорієнтація" виявлено обернений та значущий зв'язок на рівні значущості 0,05. Зазначається, що наявність в індивіда цінностей, описаних як мудрість, самостійність, цілеспрямованість тощо, свідчить про його психологічну готовність до сімейного життя.

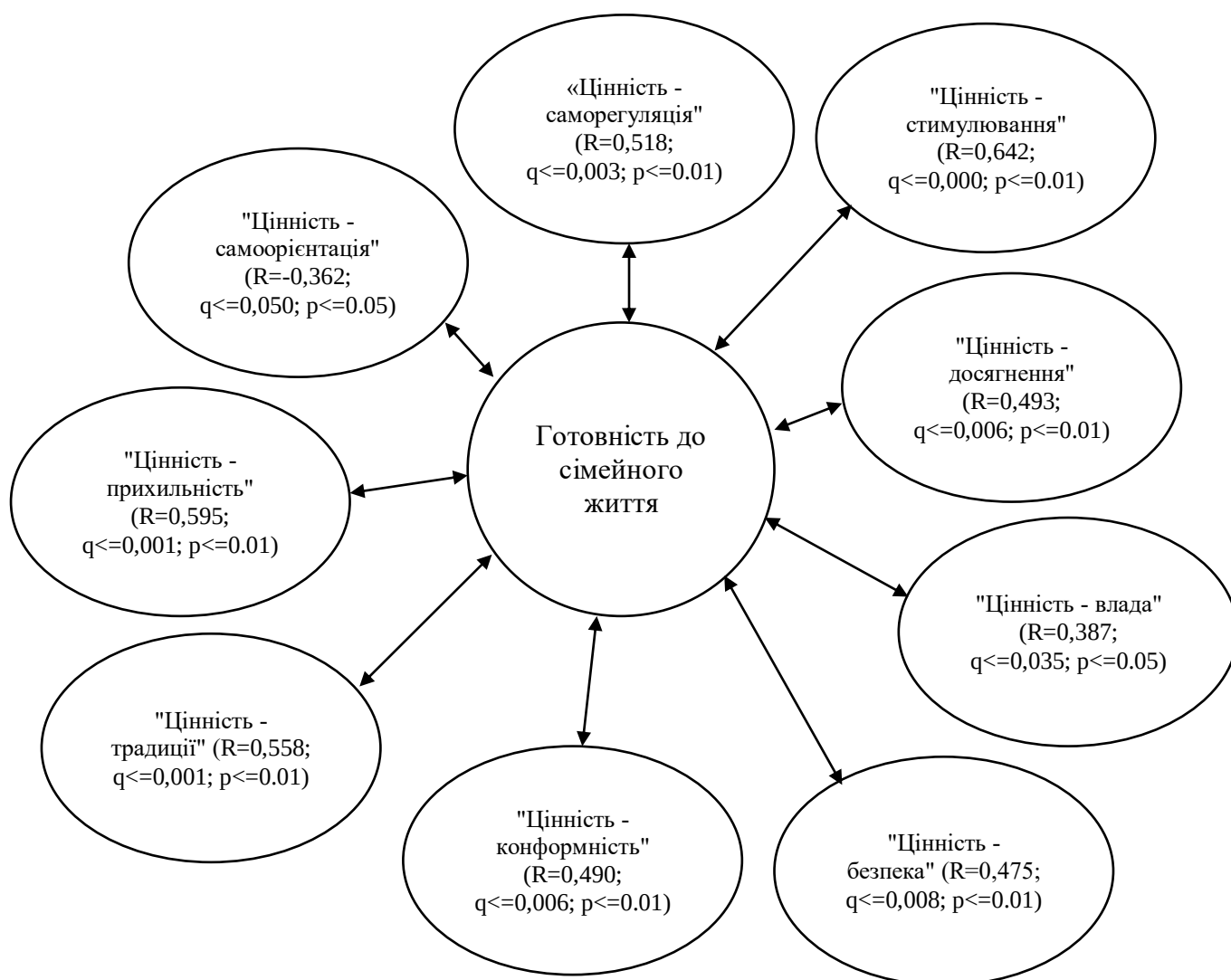


Рис. 3.14. Кореляційна плеяда «Готовність до сімейного життя»

Отже, можна зробити висновок, що рівень психологічної готовності молоді до шлюбу та сімейного життя визначається наявністю конкретних цінностей у молодій людини. Результати кореляційного аналізу за Пірсоном підтверджують, що психологічні фактори готовності до подружнього життя корелюють із системою цінностей, яку обирає індивід.

3.3. Структура та результати апробації соціально-психологічного тренінгу формування готовності студентської молоді до створення сім'ї

Психологічна готовність до шлюбу і сімейного життя представляє собою многогранну проблему, що базується на психологічній сумісності між партнерами та охоплює аспекти формування статевої ідентифікації особистості, її розвитку, освоєння стереотипів чоловічої і жіночої поведінки та інші аспекти. Роль психологічної готовності виявляється в здатності до шлюбу, що включає здібність турбуватися про іншу людину, виражати співчуття та співпереживання, спілкуватися на основі співпраці, бути терпимим і адаптованим до індивідуальних особливостей партнера.

Благополуччя сім'ї напряму залежить від специфіки виконання ролей чоловіка і дружини, батька і матері, а також від усвідомлення особливостей власної статевої ідентичності. Особисті цінності, уявлення про себе як чоловіка чи жінки, знання власних потреб і мотивів, а також уявлення про сімейне життя є психологічною основою для шлюбу та впливають на взаємостосунки в сім'ї.

Дослідження в області готовності молоді до сімейного життя виходить за межі соціологічної та психологічної науки. У ході емпіричного дослідження виявлено, що цінності грати ключову роль у підготовці молоді до сімейного життя. Зокрема, визначено, що в майбутніх шлюбних партнерах переважають цінності поваги та розуміння, хоча емоційне тяжіння виявилось менш вираженим. Це може негативно вплинути на процес формування сім'ї, оскільки вказує на складнощі у взаєморозумінні та взаємодії між партнерами, а також на відчуття втоми від взаємодії.

У досліджених парах виявлена висока симпатія, проте почуття любові вважається менш суттєвим, вказуючи на другорядну роль любові для об'єкта дослідження. Це може потенційно впливати негативно на перспективи цих пар у майбутньому. Варто зауважити, що зазначені

показники також свідчать про міцність відносин в таких парах, яка не піддається впливу господарсько-економічних факторів. Проте, слабкість таких пар може полягати в недостатньому приділенні уваги економічній аспекту життя, що може призвести до розчарування у шлюбі через обмежену матеріальну забезпеченість.

Існує кілька напрямків психологічної роботи з метою підвищення готовності молоді до сімейного життя. Ці напрямки включають в себе інформаційну роботу, індивідуальне психологічне консультування, консультування майбутніх шлюбних партнерів та групову роботу, таку як тренінги.

З метою формування у молоді концепції майбутньої родини важливо надати навички та уявлення, щоб:

- вони виявляли щире ставлення до себе та представників протилежної статі;
- ретельніше розуміли та виражали свої почуття словесно;
- вирішували міжособистісні конфлікти та взаємодіяли з представниками протилежної статі;
- здобували навички більш щирого, глибокого та вільного спілкування з представниками протилежної статі;
- закріплювали нові форми поведінки, сприяючи адекватній адаптації та функціонуванню у майбутньому сімейному житті.

Для вирішення цих завдань була розроблена тренінгова програма "Створюємо щасливе сімейне життя разом" (див. Додаток Д), яка включала два взаємозалежних тематичних блоки. Для перевірки ефективності одного з напрямків роботи психолога із підготовки молоді до сімейного життя був проведений тренінг, у якому використано комплекс вправ, спрямованих на покращення системи умінь та навичок взаємодії. Учасники виявили власну активність, що визначило успішність тренінгових занять та дало можливість усвідомити неефективні методи реагування та розвинути конструктивні підходи.

Дослідження включало 16 респондентів (8 жінок та 8 чоловіків) віком від 20 до 35 років, усього 8 пар, що перебувають у стосунках не більше 3 років. Контрольну групу також складало 16 респондентів (8 жінок та 8 чоловіків) віком від 20 до 35 років, усього 8 сімейних пар, які перебувають у стосунках не більше 3 років.

Для оцінки ефективності програми використовувалися методики: «ПРЕ (повага, розуміння, емоційне тяжіння)», «Любов та симпатія» та обрані шкали методики «Вимірювання установок в подружній парі». Зведені результати дослідження представлено у таблиці (див. Табл.3.1).

Таблиця 3.1

Зведені результати експериментальної та контрольної груп

Група	До/після тренінгу	Показники	Шкали									
			Повага	Розуміння	Емоційне тяжіння	Любов	Симпатія	Ставлення до дітей	Автономність	Розлучення	Кохання	Секс. сфера
Експериментальна	ДТ	$\bar{X}_{сер.}$	19,20	16,54	12,88	17,43	20,17	10,57	10,52	10,33	10,57	11,83
		σ	1,12	1,21	2,14	2,74	3,12	2,78	2,78	2,33	2,04	2,11
	ПТ	$\bar{X}_{сер.}$	24,20	18,54	13,18	18,83	24,19	16,77	9,12	8,04	11,11	12,98
		σ	1,72	1,01	2,78	2,78	3,78	2,77	2,78	2,12	2,78	2,19
Контрольна	ДТ	$\bar{X}_{сер.}$	19,10	16,11	10,18	18,13	22,17	11,77	11,12	10,88	10,74	11,17
		σ	1,18	1,71	2,24	2,77	3,12	2,89	2,18	2,78	2,74	2,71
	ПТ	$\bar{X}_{сер.}$	19,20	16,54	11,14	17,73	22,07	10,98	10,72	10,13	10,17	11,83
		σ	1,19	1,28	2,18	2,79	3,02	2,44	2,48	2,93	2,44	2,41

З метою аналізу різниць між експериментальною та контрольною групами перед і після проведення тренінгу використовувався

непараметричний метод порівняння вибірок, а саме, критерій U-Манна-Уїтні. Для наглядності, цей критерій подається у вигляді таблиці (Табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Значення критерію U-Манна-Уїтні для експериментальної та контрольної груп на час до проведення тренінгу

Шкала	U - МаннаУїтні	W - Вілкоксон	Z	P
Повага	171,000	361,000	-0,285	0,775
Розуміння	178,500	368,500	-0,060	0,952
Емоційне тяжіння	163,500	353,500	-0,504	0,613
Любов	177,000	368,000	-0,475	0,940
Симпатія	171,000	356,000	-0,254	0,799
Ставлення до дітей	170,500	321,000	-0,285	0,775
Автономність	178,500	328,500	-0,030	0,952
Розлучення	163,000	323,500	-0,524	0,613
Кохання	178,550	362,000	-0,175	0,940
Секс. сфера	171,250	363,000	-0,354	0,799

Емпіричне значення критерію відображає ступінь збігу рядів значень вимірюваних ознак. Під час порівняння експериментальної та контрольної груп до проведення тренінгу, статистично значущих відмінностей на рівні значимості 0,05 не виявлено. Це свідчить про відсутність статистично достовірних відмінностей між контрольною та експериментальною групами, що створює передумови для подальшого аналізу після проведення психологічної тренінгової програми.

Отже, був проведений психологічний тренінг з метою допомогти молодим парам навчитися формувати оптимальні форми поведінки в конфліктних ситуаціях, знизити конфліктність та підвищити взаємопорозуміння між партнерами, а також покращити способи комунікації та взаєморозуміння. Подальша мета дослідження полягає в оцінці ефективності програми за допомогою статистичного аналізу, зокрема застосування Т-критерію Вілкоксона. Використання цього статистичного методу дозволяє зіставити показники, вимірювані у двох різних умовах на

одній і тій же вибірці випробуваних, та встановити не лише спрямованість змін, а й їх ступінь вираженості. Результати психодіагностичного дослідження контрольної та експериментальної груп до і після тренінгу вказують на статистично достовірні відмінності за такими шкалами, як "Повага", "Розуміння", "Симпатія", "Автономність", "Відношення до дітей", "Сексуальна сфера". Отримані результати наведено в таблиці (див. Табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Значення критерію Т-Вілкоксона для експериментальної групи після проведення тренінгу

Шкала	Z	P
Повага	-1,604	0,009
Розуміння	-1,890	0,015
Симпатія	-0,677	0,008
Автономність	-1,342	0,010
Ставлення до дітей	0,547	0,011
Секс. сфера	-1,7878	0,017

Після використання статистичного аналізу з використанням Т-критерію Вілкоксона не було виявлено статистично значущих відмінностей у контрольній групі після проведення тренінгу за цим критерієм.

Таблиця 3.4

Значення критерію Т-Вілкоксона для контрольної групи після проведення тренінгу

Шкала	Z	P
Повага	-1,814	0,770
Розуміння	-2,997	0,129
Емоційне тяжіння	-0,440	1,660
Любов	-2,889	1,004
Симпатія	-2,831	0,705
Ставлення до дітей	-2,889	0,404
Автономність	-0,313	0,755
Розлучення	-1,600	0,110
Кохання	1,647	0,484
Секс. сфера	1,788	0,594

Аналіз результатів, отриманих після застосування цього критерію, вказує на збільшення показників за шкалами "Повага" і "Розуміння". Це свідчить про

позитивні зміни в сприйнятті ролі шлюбного партнера в молодих сім'ях, що відкриває для них нові можливості для реалізації та кращого розуміння обов'язків. Це особливо важливо для стійкості шлюбу та встановлення нових форм взаєморозуміння та спілкування.

Одним із ключових викликів при вступі до шлюбу є потреба у постійному узгодженні дій партнерів, а також у розумінні та взаємодії з родичами та друзями партнера. Збільшення рівня розуміння ролі шлюбного партнера вказує на позитивні зміни у вирішенні цих завдань.

Щодо шкали "Автономність", статистичні дані свідчать про зміни на статистично значущому рівні. Цей показник визначає ступінь протистояння поглядів у сім'ї, і зміни в ньому після тренінгу свідчать про поліпшення міжособистісних взаємовідносин. Зменшення автономності може сприяти зменшенню конфліктів та сприяти кращому взаєморозумінню партнерів у молодих сім'ях.

Водночас спостережені позитивні тенденції за шкалами "Симпатія" та "Відношення до дітей" свідчать про важливість глибокого взаєморозуміння та взаємної симпатії для молодого подружжя. Ці аспекти набули значущого значення, оскільки демонструють, що партнери виявляють взаємне розуміння в плані бачення дитини та взаємної симпатії. Розуміння важливості цих аспектів дозволяє визнати дітей як опору, яка зміцнює стійкість шлюбу під час трудних періодів спільного життя. Взаєморозуміння відносно питань, пов'язаних із дітьми, передбачає глибше знання партнерів один одного та виявлення спільних інтересів, що сприяє спрощенню взаєморозуміння в сімейних стосунках. Позитивні результати порівняння показників експериментальної та контрольної груп після тренінгу, застосовуючи Т-критерій Вілкоксона, підтверджують ефективність проведеної психологічної тренінгової роботи.

Отже, висновок може бути зроблений, що психологічний тренінг, спрямований на підвищення готовності молоді до сімейного життя та

поліпшення рівня взаємодії в стосунках молодої пари, досягнув успіху. Покращення емоційної взаємодії у парах, бажання сприймати емоційний стан партнера, шукати компроміси і досягати взаєморозуміння, надасть майбутньому молодому подружжю можливість ефективніше реагувати на ситуації, що виникають у подружньому житті, особливо на початкових етапах життєвого циклу сім'ї, та обирати більш конструктивні способи поведінки для збереження сімейного благополуччя.

Перспективами подальших досліджень можуть бути аналіз зв'язку між готовністю до шлюбу та особливостями гендерної ідентичності в молоді. Конкретизація цього зв'язку може допомогти виявити характеристики системи уявлень про себе, сімейне життя та шлюбного партнера, які можна коригувати у роботі психолога для проведення тренінгів, індивідуальних консультацій та семінарів.

Висновки до розділу 3

Сім'ю, розглядану як соціальну групу, визначити та осмислити важко, обмежуючись лише інформацією про окремих її членів. Сімейна структура представляє собою відкриту систему, постійно еволюціонуючу та обладнану власними особливостями та значними адаптивними можливостями. Зміни в одному з елементів цієї системи мають вплив на всю сім'ю в цілому. Нерівновага члена родини відображає системні порушення в сімейному контексті.

Готовність молоді до утворення сім'ї представляє собою тривалий процес, в якому молодь оволодіває вміннями, навичками та знаннями, необхідними для вибору подружнього партнера та налагодження сімейного життя. Завдання цього процесу включають формування потреб у створенні повноцінної, гармонійної та стабільної сім'ї, а також наближення цих потреб до певного морального рівня. Також важливі аспекти включають розуміння особливостей

сімейно-шлюбної взаємодії, планування та управління сімейним господарством, а також аспекти виховання дітей. Цей процес включає у себе розуміння проблем і труднощів сімейного життя та способів їх подолання, а також усвідомлення відповідальності молоді за сімейне життя. Формування комплексу почуттів та особливостей характеру, необхідних для досягнення щасливого та гармонійного сімейного життя, також є важливою метою цього процесу.

Необхідно запропонувати молоді навчання, тренінги та вправи з самопізнання та саморозуміння. Отримуючи більше уявлення про себе, молодь здобуває більше розуміння та прийняття свого партнера, вирішуючи проблемні питання та визначаючи готовність або неготовність до створення сім'ї та свого майбутнього.

У результаті опитування було встановлено, що з 100% респондентів лише 10% психологічно повністю готові до сімейного життя, з них 7% - чоловіки та 3% - жінки. 73% проявили середню готовність до вступу в сімейне життя, з них 33% - чоловіки та 40% - жінки. 17% опитуваних не готові до створення сім'ї, з них 7% - жінки та 10% - чоловіки.

Більшість відповідалів (50%) розглядають шлюб як велику відповідальність, 27% вважають його початком дорослого життя, тоді як 23% ще не мають власної думки про цю тему.

Узагальнюючи результати, 60% респондентів перебувають у стосунках, тоді як 40% - ні. Щодо обговорення шлюбу між партнерами, 43% обговорюють цю тему, але ще не розглядають одруження, в той час як інші (57%) не обговорюють цю тему взагалі.

У плані розподілу ролей в сім'ї, за стереотипом 57% вважають, що не повинно бути жодного розподілу, а 43% вважають, що головою сім'ї повинен бути чоловік.

Щодо виховання дітей, 3% вважають, що цим повинен займатися чоловік, 15% - жінка, а 80% вважають, що вихованням дітей мають займатися обидва батьки.

Половина респондентів (50%) позитивно ставляються до інтимних стосунків перед вступом у шлюб і вбачають у цьому негативного аспекту. Восьмий відсоток визнає це явище негативним, тоді як 43% мають нейтральне ставлення до інтимних відносин перед шлюбом.

Щодо спеціальної підготовки молоді до сімейного життя, 73% висловлюють позитивний настрій щодо неї (47% - жінки, 26% - чоловіки), тоді як 27% не вважають її необхідною (3% - жінки, 24% - чоловіки).

Основний мотив для вступу в шлюб у більшості випадків є кохання (47%), за ним слідує спільність інтересів та поглядів (23%), необхідність узаконення відносин (20%) та уникнення самотності (10%).

У відношенні до цінностей шлюбу, найважливішими факторами є кохання (44%), матеріальна та емоційна стабільність (23%), можливість виховувати дітей (13%), відчуття, що тебе хтось потребує (13%) та матеріальна забезпеченість (7%).

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах, враховуючи економічні, політичні та соціальні труднощі в державі, відбувається переосмислення цінностей, що викликає зростання інтересу до проблем створення та функціонування сімей. Однією з ключових аспектів сучасної перебудови сімейно-шлюбних відносин є трансформація рольових взаємин в сім'ї. В сучасний період шлюбно-сімейні норми та рольові структури не є повністю визначеними, що ставить перед сучасними сім'ями ряд соціально-психологічних викликів. Однією з ключових проблем є вибір кожною сім'єю методу рольової взаємодії та формування відносин між її членами в аспектах рольової поведінки.

Система цінностей молодого людини, загалом, та сім'ї, зокрема, становлять основу, на якій відбудовується її світогляд. Сімейні цінності формуються унікальністю та соціальною важливістю сім'ї. Проте соціальні зміни в українському суспільстві за останні десятиліття негативно позначилися на економічній стабільності та духовній цілісності сім'ї. Важливість материнства і батьківства зменшується, відбувається девальвація сімейних цінностей, і батьківська сім'я втрачає свою прикладність для молодого покоління.

Структура сімейних цінностей не є постійною і може змінюватися на різних етапах життєвого циклу сім'ї, при цьому одна і та ж цінність може набувати різних ранжувань за її значимістю. Однак значні відмінності в індивідуальних системах цінностей подружніх пар можуть призводити до конфліктів та загроз руйнування структури сімейного життя. Неподільність у сімейних цінностях може ускладнювати установлення стабільного порядку в житті подружжя.

Підготовка молодого покоління до подружнього життя повинна охоплювати різноманітні аспекти, включаючи соціальний, морально-етичний, правовий, психологічний, фізіолого-гігієнічний, педагогічний та господарсько-

економічний. З метою підтвердження наших гіпотез та досягнення поставлених цілей, ми скористалися рядом методик, зокрема: власною анкетною, методикою "Діагностика індивідуальних цінностей" Ш. Шварца (адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської), тестовою карткою для оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф. Юнда) та опитувальником "Рольові очікування і домагання у шлюбі" О. Волкової та Г. Трапезникової.

З результатів описового аналізу випливає, що з 100% опитуваних лише 10% мають психологічну готовність до сімейного життя, включаючи 7% хлопців та 3% дівчат. 73% виявили середню готовність до вступу в сімейне життя, при цьому 33% - чоловіки та 40% - жінки. У той час як 17% опитуваних визнають, що не готові до створення сім'ї, зокрема 7% дівчат та 10% хлопців.

Щодо уявлення про шлюб, більшість респондентів (50%) розглядає його як велику відповідальність, 27% вважають його початком дорослого життя, тоді як 23% поки не розглядають це питання. Також виявлено, що 60% опитуваних перебувають у стосунках, а 40% - ні. Щодо обговорення шлюбу між партнерами, 43% обговорюють цю тему, але ще не планують одружуватися, в той час як 57% не обговорюють тему одруження.

У контексті відповідей на питання про те, хто має бути головним у сім'ї, 57% вважають, що в сім'ї не повинно бути розподілу ролей, тоді як 43% вважають, що головою має бути чоловік.

Відповідно до отриманих результатів, 3% респондентів вважають, що вихованням дітей повинен займатися чоловік, 15% висловлюють думку, що це завдання належить жінці, а 80% стверджують, що оптимальною є спільна участь обох батьків у вихованні дітей.

Щодо ставлення до інтимних стосунків до одруження, половина опитаних (50%) позитивно висловлюються про цю тему, вважаючи, що у таких відносинах немає нічого негативного. Однак 8% вважають це явище негативним, а 43% мають нейтральне ставлення до інтимних стосунків до шлюбу.

Щодо спеціальної підготовки молоді до сімейного життя, отримані результати свідчать, що 73% опитаних вважають це необхідним, з них 47% – жінки та 26% – чоловіки. У той час як 27% відмовляються від неї, при цьому 3% – жінки та 24% – чоловіки.

У контексті основних мотивів вступу в шлюб, 47% вказують на кохання, 23% на спільність інтересів та поглядів, 20% вбачають необхідність узаконення стосунків, а 10% визнають уникнення самотності як основний мотив.

Щодо цінності шлюбу, 44% відзначають кохання, 23% – матеріальну та емоційну стабільність, 13% – можливість виховувати дітей, 13% – відчуття потрібності для когось, а 7% – матеріальну забезпеченість.

На основі результатів кореляційного аналізу виявлено, що готовність до сімейного життя корелює з такими аспектами, як "цінність - саморегуляція", "цінність - стимулювання", "цінність - досягнення", "цінність - влада", "цінність - безпека", "цінність - конформність", "цінність - традиції", "цінність – прихильність", "цінність - самоорієнтація". Молодь, яка виявляє достатній рівень незалежності, автономії в думках та діях, керування власними поглядами та визначення цілей, виявляє вищий рівень готовності до сімейного життя.

У вирішенні визначених завдань була розроблена та успішно впроваджена тренінгова програма під назвою "Створюємо щасливе сімейне життя разом", яка охоплювала два взаємозалежних тематичних блоки. З метою перевірки ефективності одного з напрямків психологічної роботи з підготовки молоді до сімейного життя був проведений тренінг, в ході якого використовувався комплекс вправ, спрямованих на вдосконалення системи умінь та навичок взаємодії.

Учасники тренінгу виявили високий рівень активності, що підтвердило успішність занять та сприяло усвідомленню неефективних методів реагування. Також була надана можливість розвинути конструктивні підходи до вирішення

проблем в сімейному житті. Результати тренінгу свідчать про важливість психологічної підготовки молоді до формування щасливого та гармонійного сімейного життя, а також підтверджують вагомий вплив таких заходів на покращення міжособистісних відносин та збалансованість взаємодії у сімейному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. 1. Бондарчук О. І., Нежинська О. О. Психологічні умови формування гендерної компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів : монографія / О. І.Бондарчук, О. О. Нежинська. – Київ: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. – 180 с.
2. Адамська З. М. Психолого-педагогічні засади розвитку суб'єктності майбутніх психологів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». ІваноФранківськ, 2010. 20 с.
3. Алексєєнко Т.Ф. Педагогічні проблеми молодшої сім'ї. Навч. посібник / Т.Ф. Алексєєнко. – К.: ІЗМН, 1997. – 256 с.
4. Антонова Н. О. Психологічні основи розвитку готовності до професійної діяльності психолога: монографія. Слов'янськ: Видавець Маторін Б.І., 2010. 561 с.
5. Батищева Г.О. Робота соціальних служб для молоді з молодшою сім'єю (методичні рекомендації) / Г.О. Батищева, З.Г. Зайцева. – К.: А.Л.Д., 1996. – 100 с.
6. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї / О. І. Бондарчук. – Курс лекцій. – К. : МАУП, 2003. – 96 с.
7. Бондарчук О. І. Технологія формування психологічної компетентності суб'єктів освітнього процесу в умовах відкритої освіти / О. І. Бондарчук // Відкрита освіта: інноваційні технології та інноваційний менеджмент: кол. моногр. / за наук. ред. М. О. Кириченка, Л. М. Сергєєвої. – К. : Ін-т обдарованої дитини, 2018. – 440 с. – С. 197–210. (1 др. арк.).
8. Буленко Т. В. Особливості формування психологічної готовності до сімейного життя у студентської молоді : автореф. дис.канд. психол. наук : 19.00.07. Ін-т психології АПН України. К., 1995. 25 с

9. Васильченко О. М. Діагностика та корекція репродуктивної поведінки особистості : навчально-методичне видання. Київ ; Нікополь : СПД Фельдман О.О., 2012. 96 с.
10. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. к.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
11. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посібник / М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін.; [за ред. В. Г. Кременя]. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2004. 384 с.
12. Вілюжаніна Т. А. Динаміка ціннісно-сміслової сфери особистості в процесі професійного становлення майбутніх психологів: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ. 2006. 22 с.
13. Вінтюк Ю. Професійна підготовка майбутніх психологів: проблема та її складові. Педагогіка і психологія професійної освіти. Серія: Дидактика, методика і технології навчання. 2016. № 3. С. 92–102.
14. Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / Ред. кол. М. Бабак, О. Давліканова, М. Дмитрієва, М. Козир, Л. Компанцева, К. Левченко, М. Скорик, О. Суслова; оновл. вид. – К.: «Вістка», 2021. – 170 с.
15. Говорун Т. В. Гендерна психологія: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
16. Гошковська Д., Жуковська Т. Психологічна готовність студентів до створення сім'ї в контексті аналізу сучасних вітчизняних психологів. Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога із циклу: Психологічні складові сталого розвитку суспільства: пошук психологічного обґрунтування на виклики сучасності : матеріали ІХ Наук.-практ. інтернет-конф. (з міжнар.участ.) (28 листопада - 02 грудня. 2022 р.) = Materials of IX-th Scientific and Practical Internet Conference (with international participation) (Nov 28 – Dec 02, 2022) / за заг. ред. Т. І.

Дучимінської, Я. О. Гошовського, Ж. П. Вірної, Д. Т. Гошовської, О. Є. Іванашко. – Луцьк : ПП Іванюк В. П, 2022. – 212 с.

17. Грей Д. Чоловіки з Марса, жінки з Венери / Джон Грей. – Київ: Софія, 2016. – 320 с.

18. Гуденко, К. О. Соціально-психологічні чинники створення сучасної сім'ї = Socio-psychological factors of creating a modern family : кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» / К. О. Гуденко ; наук. керівник д.псих. н., проф. І. С. Попович ; М-во освіти і науки України ; Херсонський держ. ун-т, факультет психології, історії та соціології ; кафедра психології. - Івано-Франківськ : ХДУ, 2023. - 34 с.

19. Денисенко А. О. Психологічна готовність старших підлітків та юнацтва до подружніх взаємовідносин. Автореф. дис. канд. психол. н: 19.00.07 / Денисенко Алла Олегівна – Одеса : Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського, 2003. – 17 с.

20. Дмитерко-Карабин Х. М. Вплив смисложиттєвих орієнтацій на мотиваційну готовність до професійної діяльності майбутніх психологів: автореф. дис.на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 10.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». ІваноФранківськ. 2004. 19 с.

21. Дьоміна Г. А. Психологічні особливості готовності до шлюбу сучасної молоді. Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2019. № 1. С. 95–105. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tippp_2019_1_12

22. Дьоміна Г.А. Психолого-педагогічний розвиток особистості майбутнього сім'янина: методичні рекомендації для роботи практичних психологів. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011. 70 с.

23. Жданова І.В., Шахова О.Г., Лихачова Т.С. Гендерні аспекти соціально-психологічної готовності студентів до створення сім'ї. Габітус. 2020. Вип. 12, т. 1. С. 170-175

24. Захарченко В. Г. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя / В.Г. Захарченко // Український соціум. 2004. № 1 (3). – С. 14-23.
25. Захарченко В. Г. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя. Український соціум. 2004. 128 с.
26. Карпушевська Л. Р. Виховуємо чоловіків і жінок. Харків : Вид. група «Основа», 2014. 96 с.
27. Кісарчук З. Г., Єрусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї. Київ : Главник, 2006. 128 с.
28. Кісарчук З.Г. Психологічна допомога сім'ї: навчальний посібник: у 3 кн. Кн.2/ за заг.ред. З.Г. Кісарчук. К.: Главник, 2006. 160 с. (психологічний інструментарій)
29. Кісарчук З.Г. Психологічна допомога сім'ї: навчальний посібник: у 3 кн. Кн.3/ за заг.ред. З.Г. Кісарчук. –К.: Главник, 2006. 144с. Психологічний інструментарій
30. Клеменко А.Ю. Проблема підготовки студентської молоді до створення сім'ї та шляхи їх вирішення. Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції (25 травня 2022 р., м. Ніжин) / за ред. О. В. Лісовця, С. О. Борисюк. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2022. С. 32-34
31. Кляпець О.Я., Ларіна Т.О. Підготовка молоді до подружнього життя: Методичні рекомендації. Київ: Міленіум, 2009. 104 с.
32. Кобзей О. Розвиток психологічної готовності до створення сім'ї у студентів Магістерський науковий вісник. Випуск № 29. — 2018. 125-126 с.
33. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків : дис. ... канд. психол. наук. / Е. В. Козловська. – К., 2010.
34. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О., Хоружий С.М., Ларіонов С.О., Сириця М.В. Особливості надання психологічної

допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. К. : 7БЦ, 2023. 175 с.

35. Колбіна Л.А. Підготовка студентської молоді до сімейного життя [Електронний ресурс] / Л. А. Колбіна, О. В. Паскаль // Інноваційна педагогіка. - 2021. - Вип. 34(2). - С. 75-79.

36. Корнієнко І.О., Софілканич Н.О. Компоненти психологічної готовності до створення сім'ї у період ранньої дорослості Науковий вісник Мукачівського державного університету, Серія «Педагогіка та психологія». Випуск 1 (5) 2017. 195-198 с.

37. Костю С. Й. Психологічна особливості та специфіка готовності молоді до створення власної сім'ї. Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей за матеріалами II Міжнародної науково-практичної конференції (12-13 травня 2022 р., м. Мукачево). Мукачево : Вид-во МДУ, 2022. С. 258-260

38. Кошонько Г.А. Психологічні особливості готовності молоді до створення сім'ї. Психолого-педагогічні аспекти розвитку і формування. №2(4). 2007. С. 281-289

39. Кравець В.П. Теорія і практика дошлюбної підготовки молоді. — К.: Київс. правда, 2000. — 687 с.

40. Крижановська Л. Г., Скориніна-Погребна О. В. Особливості емоційної готовності молоді до шлюбносімейних відносин // Проблеми екстремальної та кризової психології, 2016, Вип. 20, С. 109-117

41. Левицька Т. Л. Розвиток психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.09 / Т. Л. Левицька; Національна академія державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2009. 20 с.

42. Левицька Т.Л. Фактори, що впливають на розвиток психологічної готовності студентів до створення сім'ї: збірник наукових праць.

Хмельницький: Національна академія державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, 2007. С. 231-234

43. Лисенкова І. П. Дослідження психологічних механізмів розвитку емоційної сфери. Теорія і практика сучасної психології. 2018. № 3. С. 258–261.

44. Медіна Т.В. Вплив батьківської родини на формування молодого сім'ї / Т.В. Медіна // Нова парадигма: Альманах наук. праць: Філософія. Соціологія. Політологія. – Закарпаття : АВС, 2000. – 376 с.

45. Молода сім'я в Україні: проблеми становлення і розвитку: Тематична Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2010 року. – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2010. – 140 с.

46. Москаленко В. В. Соціальна психологія / В. В. Москаленко Підручник. – К. :Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.

47. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молодого сім'ї [Текст]: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 235 с.

48. Нянько Л. Ю. Ціннісне ставлення до батьківства студентів закладів вищої освіти : дипломна робота магістра : 053 Психологія / Л. Ю. Нянько ; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький, 2020. – 94 с.

49. Пагу, А. Д. Психологічна готовність до сімейного життя = Psychological preparedness for family life : кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» / А. Д. Пагу ; наук. керівник д.психол.н., професор І. С. Попович ; Міністерство освіти і науки України ; Херсонський держ. ун-т, Ф-т психології, історії та соціології, Кафедра загальної та соціальної психології. – Херсон : ХДУ, 2020. – 50 с.

50. Помиткіна Л.В., Злагодох В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.

51. Радчук В.М. Компоненти психологічної готовності до шлюбно-сімейних відносин / В.М. Радчук. // Наукові записки. Серія “Психологія і педагогіка”. – 2012. – №19. – С. 182–185.

52. Радчук Г. К. Аксіопсихологія вищої школи: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2014. Видання друге розширене і перероблене. 380 с.

53. Радчук Г. К., Андрійчук І. П. Психолого-педагогічні умови гармонізації Я-концепції майбутніх практичних психологів. 241 Методичні рекомендації для викладачів вищих навчальних закладів та практиків психологічної освіти. Тернопіль, 2002. 48с.

54. Роменець В. А. Вчинок і постання канонічної психології / В. А. Роменець // Людина. Суб'єкт . Вчинок: Філософсько-психологічні студії / за заг. ред. В. О.Татенка. – Київ : Либідь, 2006. – С. 11–37

55. Савчин М. В. Педагогічна психологія / М. В. Савчин. – Навч. посіб. – К. : Академвидав, 2007. – 424 с.

56. Сидоренко А. В. Чинники, що обумовлюють готовність студентської молоді до сімейного життя // Теоретичні і прикладні проблеми психології, №3(32), 2013, С. 243–247

57. Січка В. І. Особливості розвитку образу світу у підлітків з різним соціальним статусом // INNOVATIVE SOLUTIONS IN MODERN SCIENCE № 8(8), 2016/ - с. 1 - 9 52

58. Соціальна робота з молоддю сім'єю. Збірник теоретичних і методичних матеріалів для працівників соціальних служб для молоді. Вип. 2. – К.: А.Л.Д., 1995. – 327 с.

59. Тарновська О. С. Психологічна готовність молоді до створення сім'ї / О. С. Тарновська. Поради молодим сім'ям. Ч. IV. – Стабілізація стосунків у молодих сім'ях: Посібник. – Чернівці : Прут, 2003. – С. 25–28.

60. Тренінг Будуємо щасливу родину. На Урок. Освітній канал : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/treningbuduemo-schaslivu-rodinu-2929.html>

61. Тренінг Готовність до сімейного життя. Маргарита Супрун. Academia : веб-сайт. URL: <https://www.academia.edu/38052031.html>
62. Тренінг Сім'я – це не просто важлива річ, це все! На Урок. Освітній канал : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/zanyattya-z-elementami-treningu-dlya-starshoklasnikiv-sim-ya-ce-ne-prosto-vazhliva-rich-cevse-175466.html>
63. Трубавіна І.М. Поняття про соціально–педагогічне консультування сім'ї / І.М. Трубавіна. // Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості: в 2–х кн. – К.: ІПВ, 2001. – С. 202 – 209
64. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. / Волинський національний університет імені Лесі Українки. Вид. 2-ге, змін. та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 480 с.
65. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї [Текст] : навч. посіб. / Раїса Петрівна Федоренко. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 364 с.
66. Чаплак Я. Особистісно-акмеологічний у формуванні готовності психологів-практиків до консультативної діяльності. Педагогічний процес: теорія і практика. Збірник наукових праць. Київ: ЕКСМО, 2006. Вип. 1. С. 263-275.
67. Чепмен Г. П'ять мов любові / Гері Чепмен. – Київ: Брайт Букс, 2016. – 200 с.
68. Шевчук В. В. Методики дослідження наукових кіл та напрямків у психології / В. В. Шевчук // Навчально-методичні проблеми розробки сценаріїв реалізації конструктивних функцій етнокультури в інформаційному суспільстві : посіб. / М.-Л. А. Чепа, М. І. Савіна, С. Є. Солодчук та ін. ; за ред. М.-Л. А. Чепи. – К. : Педагогічна думка, 2015. С. 5–15.
69. Як будувати власне майбутнє: життєві завдання особистості : наук. моногр. / [Т. М. Титаренко, О. Г. Злобіна, Л. А. Лепіхова та ін.] ; за наук. ред. Т. М. Титаренко ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – 512 с.

70. Ackerman N. W. The psychodynamik of family life / N. W. Ackerman. – N.Y.: Basic Books, 1958. – 379 p.

71. Bandura Albert J. Social Learning – Theory / Albert J. Bandura. – Englewood Cliffs, NJ: – Hall,1977.

ДОДАТКИ

Додаток А

Авторська анкета

Стать:		а) Чоловіча
		б) Жіноча
Вік:		_____
1	Чи перебуваєте ви у романтичних відносинах на даний момент?	а) Так
		б) Ні
2	Чи розглядали ви можливість вступу в шлюб у майбутньому?	а) Так
		б) Ні
3	Як ви визначаєте шлюб?	а) Закоханість та обов'язок
		б) Лише обов'язок
		в) Інше (вказати): _____
4	Як ви ставитесь до ідеї формування сім'ї?	а) Дуже позитивно
		б) Позитивно
		в) Нейтрально
		г) Негативно
		д) Дуже негативно
5	На вашу думку, в якому віці слід вступати в шлюб?	а) До 25 років
		б) 25-30 років
		в) 30-35 років
		г) Після 35 років
		д) Немає конкретної вікової межі
6	Хто, на вашу думку, має бути головним у сім'ї?	а) Чоловік
		б) Жінка
		в) Рівноправні партнери
7	Чи вважаєте ви необхідним, щоб голова сім'ї забезпечував фінансове благополуччя?	а) Так
		б) Ні
		в) Важко визначити
8	Як ви ставитесь до статевих стосунків до шлюбу?	а) Позитивно
		б) Негативно
		в) Нейтрально
9	Чи вважаєте ви, що потрібна спеціальна підготовка до шлюбу?	а) Так
		б) Ні
10	Де, на вашу думку, має відбуватися підготовка до подружнього життя?	а) У школах та вищих навчальних закладах
		б) У шлюбно-сімейних консультаціях
		в) У формі індивідуальних лекцій РАЦС
		г) В інших місцях (вказати): _____
11	Який основний мотив вступу у шлюб на вашу думку?	а) Кохання
		б) Узаконення стосунків
		в) Уникнення самотності
		г) Спільність інтересів і поглядів
		д) Інше (вказати): _____
12	Чи є для вас важливим взірцем сімейне життя батьків?	а) Так
		б) Ні
13	Чи є у вас конкретні плани вступу в шлюб у майбутньому?	а) Так, планую вступити в шлюб у найближчі роки
		б) Ні, поки не визначив(ла)

		в) Ні, не планую вступати в шлюб
14	Як ви ставитеся до ідеї розглядати можливість вступу в шлюб у студентські роки?	а) Позитивно
		б) Негативно
		в) Нейтрально
15	Хто, на вашу думку, повинен бути відповідальним за виховання дітей у сім'ї?	а) Чоловік
		б) Жінка
		в) Рівноправні партнери
16	Як ви визначаєте успіх сімейних відносин?	а) Здорові стосунки між партнерами
		б) Матеріальна забезпеченість
		г) Щасливе виховання дітей
		в) Здатність подолати труднощі
		д) Інше (вказати): _____
17	Які основні риси в партнері важливі для вас у виборі шлюбного партнера?	а) Любов
		б) Інтелект
		в) Характер
		г) Фізичний вигляд
		д) Інше (вказати): _____
18	Чи вважаєте ви, що шлюб є важливим етапом у житті кожної людини?	а) Так
		б) Ні
		в) Залежить від конкретної ситуації

Додаток Б

**Методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца
(адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської)**

Визначає 10 різних мотиваційних типів, утворених певними цінностями, кожному з яких відповідає деяка мотиваційна мета. Ці типи задають загальну спрямованість життєдіяльності людини, а також орієнтують її конкретні дії. Інструкція. Оцініть, наскільки важлива кожна із запропонованих цінностей для Вас особисто. Для оцінки використовуйте таку шкалу: 7 - винятково важлива цінність як керівний принцип Вашого життя (зазвичай таких цінностей буває одна-дві); 6 - дуже важлива; 5 - досить важлива; 4 - важлива; 3 - не дуже важлива; 2 - мало важлива; 1 - не важлива; 0 - абсолютно байдужа; -1 - це протилежно принципам, яких Ви дотримуетесь.

№	Список цінностей	Бали								
1.	Рівність (однакові можливості для всіх)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
2.	Згода з самим собою (мир всередині себе)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
3.	Соціальна влада (панування над іншими людьми)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
4.	Насолода (задоволення всіх бажань)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
5.	Свобода (свобода дій і думок)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
6.	Духовність (домінування духовної, а не матеріальної сторони життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
7.	Турбота про себе (відчуття, що іншим є до тебе справа)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
8.	Соціальний порядок (стабільність суспільства)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
9.	Насиченість життя (цікаве, наповнене життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
10.	Осмисленість існування (наявність мети в житті)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
11.	Ввічливість (ввічливість, вихованість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
12.	Багатство (власність, майно, гроші)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
13.	Національна безпека	-1	0	1	2	3	4	5	6	7

	(захищеність держави від ворогів)									
14.	Самоповага (віра у власну значимість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
15.	Почуття подяки (прагнення віддавати борги)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
16.	Творчість (унікальність, уява, віра в свої творчі здібності)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
17.	Мир на Землі (свобода від воєн і конфліктів)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
18.	Традиції (збереження звичаїв)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
19.	Велика справжня любов (глибока емоційна й духовна близькість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
20.	Самодисципліна (стриманість, боротьба з спокусами)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
21.	Недоторканність внутрішнього світу (право на таємницю особистого життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
22.	Безпека сім'ї (безпека тих, кого ми любимо)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
23.	Соціальне визнання (повага, схвалення іншими)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
24.	Єднання з природою (включення в природу, відповідність природі)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
25.	Різноманітне життя (постійні зміни, життя, насичене подіями)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
26.	Мудрість (зріле, глибоке розуміння життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
27.	Влада (право керувати, командувати людьми)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
28.	Вірна дружба (близькі, надійні друзі) -	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
29.	Естетична насолода (краса природи, світу)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
30.	Соціальна справедливість (захист прав людей, турбота про слабких)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
31.	Самостійність (впевненість в собі, самодостатність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
32.	Помірність (уникнення крайнощів)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
33.	Відданість (вірність друзям, групі)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
34.	Цілеспрямованість (наполегливість у досягненні мети)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
35.	Широта поглядів (терпимість до ідей і думок, відмінних від своїх)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7

36.	Смирення (скромність, шанобливість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
37.	Відвага (пошук пригод, ризику, небезпеки)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
38.	Захист навколишнього середовища (охорона природи)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
39.	Впливовість (вплив на людей і події)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
40.	Повага старших (повага до віку)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
41.	Самостійна постановка цілей (цілеспрямованість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
42.	Здоров'я (здоров'я фізичне і психічне)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
43.	Компетентність, професіоналізм (вміння працювати, ефективність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
44.	Прийняття життя таким, яким воно є (приспособлення до життєвих обставин)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
45.	Чесність (непідробленість, щирість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
46.	Репутація (збереження свого обличчя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
47.	Послух (обов'язковість, старанність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
48.	Інтелект (логічність, вміння думати)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
49.	Доброзичливість (робота на благо інших)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
50.	Життєрадісність (здатність радіти життю)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
51.	Благочестя (слідування релігійним віруванням і переконанням)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
52.	Відповідальність (надійність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
53.	Допитливість (інтерес до всього)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
54.	Поблажливість (готовність прощати)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
55.	Успіх (досягнення цілей)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
56.	Охайність (акуратність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
57.	Потурання собі, поблажливість до себе (доставлення собі задоволення)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
58.	Релігійність (віра в Бога)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7

Обробка та інтерпретація результатів

Значення змінних 1-10 обчислюються як середні значення.

1. Саморегуляція: осмисленість існування (10), мудрість (26), самостійність (31), цілеспрямованість (34), самостійна постановка цілей (41), відповідальність (52), успіх (55).

2. Стимулювання: свобода (5), творчість (16), різноманітне життя (25), широта поглядів (35), відвага (37), життєрадісність (50), допитливість (53).

3. Гедонізм: насолода життям (4), турбота про себе (7), охайність (56), задоволення (57).

4. Досягнення: насиченість життя (9), самоповага (14), здоров'я (42), компетентність (43), репутація (46), інтелект (48).

5. Влада: соціальна влада (3), багатство (12), соціальне визнання (23), влада (27), впливовість (39).

6. Безпека: рівність (1), соціальний порядок (8), національна безпека (13), мир на Землі (17), традиції (18), безпека сім'ї (22), соціальна справедливість (30).

7. Конформність: ввічливість (11), самодисципліна (20), помірність (32), смиренність (36), повага старших (40), прийняття життя, яким воно є (44), чесність (45), слухняність (47).

8. Традиції: духовність (6), почуття подяки (15), єднання з природою (24), захист навколишнього середовища (38), доброзичливість (49), благочестя (51), релігійність (58).

9. Прихильність: справжня любов (19), вірна дружба (28), естетична насолода (29), відданість (33), поблажливість (54).

10. Самоорієнтація: згода з самим собою (2), недоторканність внутрішнього світу (21).

Саморегуляція, або самостійність, представляє собою мотиваційну орієнтацію, орієнтовану на досягнення незалежних та автономних думок і дій,

яка спрямована на керівництво власними поглядами. Її цінності включають свідомість існування, мудрість, самостійність, цілеспрямованість, самостійна постановка цілей, відповідальність та успіх.

Стимулювання, яке прагне до повноти життєвих відчуттів, має за мету досягнення новизни та змагання в житті. Серед цінностей цієї мотиваційної орієнтації виділяються свобода, творчість, різноманітне життя, широта поглядів, відвага, життєрадісність та допитливість.

Гедонізм, спрямований на досягнення чуттєвої насолоди та задоволення від життя, має в своєму ціннісному наборі елементи насолоди життям, турботи про себе, охайності та загального задоволення.

Досягнення орієнтується на особистий успіх через прояв компетентності та отримання соціального схвалення. Серед цінностей цієї мотиваційної орієнтації вирізняються насиченість життя, самоповага, здоров'я, компетентність, репутація та інтелект.

Влада, маючи за свою мотиваційну мету досягнення соціального статусу, престижу та панування над іншими людьми, включає у свої цінності соціальну владу, багатство, соціальне визнання, владу та впливовість.

Безпека, спрямована на досягнення стабільності, безпеки та гармонії у суспільстві, сім'ї та самого індивіда, містить у своїй ціннісній структурі рівність, соціальний порядок, національну безпеку, мир на Землі, традиції, безпеку сім'ї та соціальну справедливість.

Конформність, орієнтована на обмеження дій і спонукань, які можуть завдати шкоди іншим та порушити соціальні очікування і норми, включає у свої цінності ввічливість, самодисципліну, помірність, смирення, повагу старших, прийняття життя, яким воно є, чесність та слухняність.

Традиція, орієнтована на повагу і підтримку звичаїв, прийняття і визнання ідей, що існують в певній культурі та релігії, містить у своїй ціннісній системі духовність, почуття вдячності, єднання з природою, захист навколишнього середовища, доброзичливість, благочестя та релігійність.

Прихильність (доброзичливість), яка спрямована на підтримку та підвищення благополуччя людей, з якими особа перебуває у постійному контакті та підтримує близькі стосунки, включає у свої цінності справжню любов, вірну дружбу, естетичну насолоду, відданість та поблажливість.

Універсалізм (самоорієнтація), орієнтований на розуміння, терпимість та підтримку благополуччя всіх людей, природи та власного "Я", включає у свої цінності згоду з самим собою та недоторканність внутрішнього світу.

Додаток В

Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф. Юнда)

Щоб визначити готовність до сімейного життя, юнакам і дівчатам потрібно вибрати в кожній з десяти запропонованих нижче ситуацій по одному з трьох варіантів і підрахувати результати в балах за шкалою оцінок для кожного з трьох варіантів поведінки («П» - правильне, «М» - можливе, «Н» - невірне)

Таблиця №1 Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф.Юнда).

І. Типові ситуації, варіанти поведінки. І. В юнаків (дівчат) неприємності на роботі:	
1)	невдоволення, докори в нерозторопність, невмінні ладнати з начальством, вирішувати виробничі питання;
2)	спокійно-дружні стосунки, іноді з розрадою і поділом засмучення;
3)	співпереживання, прояв ніжності, прагнення заспокоїти, підтримати впевненість у правоті.
ІІ. Зустріч гостей - батьків, родичів і друзів:	
1)	прийом простий, без особливого ентузіазму, чайний стіл з обговоренням сімейних проблем і новин;
2)	прийом без всякого ентузіазму, без проявів ознак належної поваги, у розмові часом прослизав невдоволення;
3)	прийом в урочистій обстановці, зі святково накритим столом, улюбленими стравами гостей, культурно - розважальною програмою
ІІІ. Спільні покупки, заготівля продуктів:	
1)	дружне обговорення планів, у реалізації яких всі члени сім'ї беруть посильну та активну участь;
2)	одноосібне ухвалення рішення, один з подружжя віддає розпорядження, інший виконує їх;
3)	байдуже відношення до майбутнього, негативні висловлювання з приводу планів з подальшою критикою зробленого, сварками з цього приводу.
ІV. «Мені ніколи, я працюю»:	
1)	міркування типу: «Робота на роботі, а вдома час - родині, особистому житті»; негативна, часом дратівлива реакція на виробничі проблеми;
2)	ставлення до зайнятості чоловіка (дружини) розуміюче, хоча і без особливого інтересу до його (її) професії; 3) шанобливе ставлення до професії, успіхам, живий інтерес до роботи чоловіка (дружини) і трудовим проблемам.
V. Турбота про затишок, естетиці побуту, чистоти одягу, білизни; прибирання квартири, приготування їжі з урахуванням різних смаків:	
1)	міркування типу: «Ідеальний порядок в домі - моя мрія, але одна (один) я не в змозі впоратися, потрібні помічник і стимул»;
2)	перевага самостійних занять домогосподарства з адекватним сприйняттям доброзичливої критики і побажань, без відмов від корисної допомоги;
3)	міркування типу: «Визнаю, що порядок в будинку - добре, але займатися ним немає ніякого бажання; якби хтось взяв прибирання, прання і приготування їжі на себе, я була (був) би дуже рада (рад) ».

VI. Сексуальні стосунки:	
1)	стриманість і помірність в досягненні сексуального задоволення;
2)	сексуальні відносини займають домінуюче місце в сімейному житті, все інше має супідрядне значення;
3)	статеве життя відсувається на задній план, головні інтереси зосереджені на матеріальному забезпеченні, соціальному престижі, трудовій діяльності.
VII. Турбота про потомство:	
1)	міркування типу: «Поживемо для себе, подумати про дитину не пізно і через кілька років»; «Дитина в сім'ї потрібен, але хочу не більше одного».
2)	Бажання мати якомога більше дітей;
3)	Бажання мати двох-трьох дітей.
VIII. Турбота про виховання дітей:	
1)	надання дитині можливості самовиховання, свободи вибору і дій;
2)	прагнення до різнобічного (інтелектуальному, психоемоційному та фізичному) розвитку дитини;
3)	протиставлення інтелектуальних і спортивно-фізичних нахилів; курс на однобічний розвиток здібностей.
IX. Самовдосконалення в рамках сім'ї:	
1)	турбота про всебічний розвиток кожного, індивідуальне оволодіння майстерністю, вироблення активної життєвої позиції;
2)	розвиток в старрінгу (все тільки удвох, разом), взаємне обмеження соціальної активності;
3)	дозвілля без цільових устремлінь, заохочення вільного часу.
X. Вибір і розвиток комунікабельності:	
1)	імпонує скромне поведінку в суспільстві, сумлінну працю не пов'язаний з прагненням завоювати загальну увагу, але цінується вміння відстоювати свої позиції;
2)	головним вважається вміння «не висуватися, бути непомітним в спілкуванні поза сім'єю, а часом і вдома»;
3)	прагнення удосконалювати манери поведінки і форми спілкування, затверджувати і з гідністю представляти свою сім'ю і себе особисто.

Таблиця №2 Шкала оцінок варіантів.

Типові ситуації.

Обраний варіант поведінки, бали. Типові ситуації.

Обраний варіант поведінки, бали. П(правильне) – 2 бали, М (можливе) – 1бал, Н (невірне) – 0 балів.

Ключ до тесту: Сума балів від 60 до 41 свідчить про достатній рівень підготовленості до сімейного життя, 40-21 балів - про задовільний і нижче 21 бали - про недостатній рівень підготовленість.

Додаток Г

Опитувальник

«Рольові очікування і домагання у шлюбі»

Інструкція

Прочитайте, будь ласка, наведені нижче вислови про шлюб і сімейні взаємини та оцініть, якою мірою Ви згодні чи не згодні з їх змістом. Спробуйте висловити свою особисту, а не прийняту у Вашому середовищі спілкування думку.

Варіанти відповіді: а) цілком згодний; б) загалом це правильно; в) це не зовсім так; г) це неправильно

Тестовий матеріал

Вислови		Варіанти відповідей
Для чоловіків	Для жінок	
1. Самопочуття і настрій людини багато в чому залежать від статевого життя		а б в г
2. Щастя у шлюбі цілком залежить від сексуальної гармонії подружжя		а б в г
3. Сексуальні стосунки - головне у взаєминах чоловіка і жінки		а б в г
4. Головне у шлюбі - щоб у чоловіка і жінки було багато спільних інтересів		а б в г
5. Чоловік (жінка) - це друг, який поділяє мої думки, інтереси, захоплення		а б в г
6. Чоловік (жінка) - це людина, з якою можна поговорити про справи		а б в г
7. Головна турбота жінки - щоб у сім'ї всі були нагодовані і доглянуті	7. Головна турбота чоловіка - забезпечити матеріальний добробут і комфорт сім'ї	а б в г
8. Жінка багато втрачає у моїх очах, якщо вона погана господарка	8. Чоловік повинен господарювати разом із дружиною	а б в г
9. Жінка може пишатися собою, якщо добре готує	9. Чоловік повинен обслуговувати себе сам, а не чекати, поки дружина візьме на себе всі турботи про нього	а б в г
10. Я хотів би, щоб моя дружина любила дітей і була гарною матір'ю	10. Чоловік повинен піклуватися про дітей не менше, ніж жінка	а б в г
11. Жінка, для якої важко бути матір'ю, - неповноцінна жінка	11. Я б хотіла, аби мій чоловік любив дітей	а б в г
12. Для мене головне в жінці - аби вона була хорошою матір'ю для моїх дітей	12. Про чоловіка в мене складається думка на підставі того, чи гарний він батько для своїх дітей	а б в г
13. Мені подобаються ділові та енергійні жінки	13. Мені подобаються ділові та енергійні чоловіки	а б в г

14. Я дуже ціную жінок, які серйозно захоплені своєю справою і знають її досконало	14. Я люблю чоловіків, захоплених своєю справою	а б в г
15. Я захоплююся жінками, яких цінують і поважають на роботі за їхні знання	15. Для мене дуже важливо, як оцінюють мого чоловіка на роботі	а б в г
16. Мене дуже тягне до людей, що можуть створити теплу атмосферу спілкування		а б в г
17. Для мене головне, щоб мене розуміли і приймали таким(-ою), яким(-ою) я є		а б в г
18. Я дуже ціную в людях уміння вислухати сумніви і переживання іншої людини	18. Мені важко ладити з людьми, яким немає діла до моїх сумнівів і переживань	а б в г
19. Мені подобаються яскраві, красиш кіпки	19. Мені подобаються чепурні, красиво зодягнуті чоловіки	а б в г
20. Я ціную жінок, що вміють красиво вдягатися	20. Мені подобаються красиві, статні чоловіки	а б в г
21. Жінка повинна мати такий вигляд щоб на неї із захопленням оглядалися перехожі	21. Чоловік повинен мати такий вигляд, щоб на нього було приємно дивитися	а б в г
22. Я завжди знаю, що треба купити для нашої родини	22. Головна турбота жінки — щоб у сім'ї всі були нагодовані і доглянуті	а б в г
23. Я люблю облаштовувати наш побут	23. Я завжди знаю, що треба купити для нашої родини	а б в г
м24. Я можу полагодити взуття, меблі, домашню техніку	24. Я збираю корисні господарські поради: як чистити, прати, готувати їжу, солити і маринувати овочі тощо	а б в г
25. Чужі діти не бояться мене, ідуть до мене на руки	25. Головну роль у вихованні дитини завжди відіграє мати	а б в г
26. Я люблю дітей і вмію з ними поводитись	26. Я не боюся труднощів, пов'язаних із народженням дитини	а б в г
27. Я не залишив би своєї дитини дружині, якби ми вирішили розлучитися	27. Я люблю дітей і із задоволенням приділяю їм свій час	а б в г
28. Я прагну посісти своє місце в житті		а б в г
29. Я хочу стати гарним фахівцем		а б в г
30. Я пишаюся, коли мені доручають важку чи відповідальну роботу		а б в г
31. Люда часто звертаються до мене по допомогу і за підтримкою		а б в г
32. Люди з мого оточення часто розповідають мені про свої біди і турботи		а б в г
33. Мені подобається втішати й опікувати людей, які страждають		а б в г
34. Мій настрій сильно залежить від того, як я виглядаю		а б в г
35. Я намагаюся носити той одяг, який мені пасує	35. Я одягаю прикраси, користуюся косметикою, люблю красивий, оригінальний одяг	а б в г
36. Я прискіпливий щодо фасону сорочки, костюма, кольору краватки	36. Я надаю великого значення своєму зовнішньому виглядові	а б в г

Ключ до тесту

Відповіді оцінюються за такою схемою:

а - 3 бали; б - 2 бали; в - 1 бал; г - 0 балів.

Шкала сімейних цінностей	№ запитання	Бали	№ запитання	Бали
Інтимно-сексуальна	1			
	2			
	3			
	Σ=			
Особистісна ідентифікація з партнером	4			
	5			
	6			
	Σ=			
	Очікування		Домагання	
Господарсько-побутова	7		22	
	8		23	
	9		24	
	Σ=		Σ=	
Батьківсько-виховна	10		25	
	11		26	
	12		27	
	Σ=		Σ=	
Соціальна активність	13		28	
	14		29	
	15		30	
	Σ=		Σ=	
Емоційно-психотерапевтична	16		31	
	17		32	
	18		33	
	Σ=		Σ=	
Зовнішня привабливість	19		34	
	20		35	
	21		36	
	Σ=		Σ=	

Додаток Д**Тренінгова програма «Створюємо щасливе сімейне життя разом»****Мета програми:**

Оцінка та покращення навичок взаємодії в молодих сім'ях за допомогою психологічних тренінгів.

Етапи програми:*1. Вступ:*

- Оголошення мети та завдань програми.
- Знайомство учасників між собою та з психологом.

2. Теоретична частина:

- Роз'яснення концепцій «ПРЕ», «Любов та симпатія» та шкал «Вимірювання установок в подружній парі».
- Пояснення принципів побудови щасливого сімейного життя.

3. Практичні вправи:

- Рольові ігри для вдосконалення системи умінь та навичок взаємодії.
- Групові діалоги для виявлення неефективних методів реагування та розвитку конструктивних підходів.

4. Тренінг:

- Застосування комплексу вправ для розвитку взаєморозуміння та покращення системи умінь учасників.
- Фокус на показниках, таких як "Повага", "Розуміння", "Симпатія", "Автономність", "Ставлення до дітей", "Секс. сфера".

5. Оцінка:

- Використання методик «ПРЕ», «Любов та симпатія» та шкал «Вимірювання установок в подружній парі».
- Заповнення таблиці результатів та аналіз отриманих даних.

6. Аналіз результатів:

- Використання критерію U-Манна-Уїтні для порівняння різниць між експериментальною та контрольною групами.

- Використання критерію Т-Вілкоксона для аналізу внутрішніх змін у експериментальній та контрольній групах.

7. Висновки та рекомендації:

- Обговорення отриманих результатів.
- Надання рекомендацій для подальшого покращення взаємодії та щасливого сімейного життя.

Тренінгові вправи:

1. Рольові ігри «Щаслива родина»:

- Учасники відтворюють сценарії різних життєвих ситуацій та шукають конструктивні рішення.

2. Групові діалоги «Симпатія та розуміння»:

- Обговорення важливості взаєморозуміння та вираження симпатії у сімейних стосунках.

3. Вправи «Покращення комунікації»:

- Вправи на покращення навичок ефективного спілкування та вислуховування.

4. Фокус-група «Емоційна взаємодія»:

- Обговорення важливості вираження та розуміння емоцій у парі.

5. Вправи на розвиток «Автономності та взаємозалежності»:

- Робота над збереженням особистої автономії та взаємною підтримкою.

Збір та аналіз даних:

1. Методика «ПРЕ», «Любов та симпатія», «Вимірювання установок в подружній парі»:

- Анкетування учасників перед та після тренінгу.

2. Критерій U-Манна-Уїтні:

- Порівняння різниць між експериментальною та контрольною групами.

3. Критерій Т-Вілкоксона:

- Аналіз внутрішніх змін у експериментальній групі після тренінгу.

Аналіз результатів та висновки:

1. Повага та Розуміння:

- Статистично значущий ріст після тренінгу, свідчать про поліпшення взаємодії у сімейних парах.

2. Симпатія та Відношення до дітей:

- Позитивні тенденції свідчать про важливість глибокого взаєморозуміння та симпатії у стосунках молодого подружжя.

3. Автономність:

- Зменшення конфліктів та поліпшення міжособистісних взаємовідносин.

4. Сексуальна сфера:

- Покращення емоційної взаємодії та розуміння у партнерів.

Рекомендації:

1. Продовжити розвивати та впроваджувати подібні програми в роботу з молодими сім'ями.

2. Зосереджуватися на підтримці взаєморозуміння, емоційної взаємодії та конструктивного вирішення конфліктів.

3. Розглядати можливість розширення програми на більш широкий спектр тем для забезпечення повноцінності підготовки молодих сімей до сімейного життя.

Ця програма спрямована на покращення якості сімейних відносин та створення підтримуючого середовища для розвитку щасливого та стійкого сімейного життя.